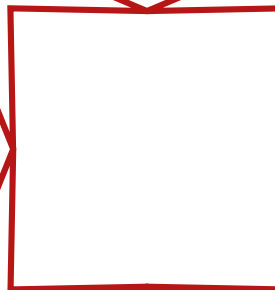

odveć

nježne

riječi

Naslov izvornika
ODVEĆ NJEŽNE RIJEČI
REVIJA MALIH KNJIŽEVNOSTI

**MURAD
SHUBERT**
20

**NADIA
MIFSUD**
40

**LEANNE
ELLUL**
64

**GIOELE
GALEA**
88

**KARL
SCHEMBRI**
106

- © Murad Shubert. Prevedeno uz dopuštenje autora
- © Nadia Mifsud. Prevedeno uz dopuštenje autorice
- © Leanne Ellul. Prevedeno uz dopuštenje autorice
- © Gioele Galea. Prevedeno uz dopuštenje autora
- © Karl Schembri. Prevedeno uz dopuštenje autora

Kulturtreger ISBN 978-953-8256-24-0
CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem xxxxxxxxxxxx.

Zagreb, rujan 2023.

OVE ZAKRŽLJALE RIJEČI

DJELOMIČAN UVOD U SUVREMENU KNJIŽEVNOST MALTE

Adrian Grima

Petero pjesnikinja i pjesnika, čiji su radovi u ovoj antologiji prevedeni na hrvatski, među najzanimljivijim su pjesničkim glasovima suvremene malteške književnosti. Ima i drugih. Oni pomiču granice u pogledu onoga o čemu pišu te načina na koji koriste jezik kako bi iznova izgradili malteški književni jezik. Književnost je, naposljetku, stalni proces obnavljanja jezika. Unutar strukturnih granica nametnutih književnosti vrlo malenog otoka, jezična raznolikost ovih petero pjesnikinja i pjesnika svjedoči o živosti malteške scene. Nova generacija napokon se odmaknula od sadržaja i forme modernističkog pokreta koji se javio kasnih 60-ih godina, nakon što je Malta stekla neovisnost od Britanskog Carstva, i koji je prevladavao sve do 90-ih.

Poezija Leanne Ellul, Gioelea Galeae, Nadie Mifsud, Karla Schembrija i Murada Shuberta uvelike predstavlja ono što je suvremena malteška književnost u međuvremenu postala. Njihovi inovativni glasovi i stilovi odgovaraju svijetu koji se brzo mijenja i koji je nastupio s novim tisućljećem, kao i sve globaliziranijim imaginarijima svijeta manjina. Ovi pisci i spisateljice svjesniji su od svojih prethodnika da imaju ulogu tvoraca jezika koji se neprestano bori s opisivanjem unutarnjeg i vanjskog svijeta, značajno

kompleksnijeg i nijansiranijeg nego prije. U pjesmi *Sada?* Gioele Galea piše: "Što sam te više golitio / od riječi, ljepša si mi bila, / dušo moja." Taj se jezik može činiti toliko ograničenim, toliko usiljenim, toliko neprimjerenim, ali jednako toliko živahnim, toliko podatnim, toliko dovitljivim.

MALTEŠKI I DRUGI IMAGINARIJI

Jezik malteške književnosti pretežito je malteški, koji je nacionalni jezik od stjecanja neovisnosti 1964. godine, te je jedan od tri službena jezika, uz engleski i malteški znakovni jezik. Godine 2004. postao je prvi službeni jezik Europske unije nastao iz arapskog. Mnogim Maltežanima nacionalni je jezik prvo za čime posegnu kada žele izraziti svoj zajednički identitet. Posljednjih je godina značajna prisutnost stranih radnika i stanovnika, koji trenutno čine oko 25% stanovništva, imala utjecaj na demografiju ove malene otočke zemlje te na dominantan položaj malteškog kao jezika velike većine. Malta je vrlo gusto naseljena, s otprilike pola milijuna ljudi koji žive na 320 kvadratnih kilometara, a danas je jezično i kulturno raznolikija negoli je bila otkad pamtimo, i neprekidno se razvija. To se djelomice ogleda u pojedinačnim pričama petero pjesnikinja i pjesnika čiji se radovi nalaze u ovoj knjizi.

Ova višejezična situacija koja se i dalje razvija mogla bi dati naslutiti da se malteški pisci odmiču od svog materinskog jezika kako bi prigrlili engleski,

no čini se da to nije slučaj. Danas je na Malti i izvan nje vjerojatno više mladih Maltežana, ili osoba malteškog podrijetla, koji pišu na engleskom i željni su biti dio malteške književne scene. No, rekao bih da su značajniji fenomen malteški pisci i spisateljice koje žive u inozemstvu, u Londonu, Parizu, Lyonu, Nairobiju, Bruxellesu, Luksemburgu, Melbourneu, Sydneyju, Torontu, i koji bi mogli pisati na usvojenom jeziku, engleskom, francuskom, arapskom, ili talijanskom, no koji su odlučili nastaviti, čak i početi pisati na malteškom. Iako su osobni i profesionalni uspjeh odlučili potražiti negdje drugdje, oni osjećaju da kao pisci pripadaju malteškoj književnoj sceni. Možda je jedan od razloga njihove vezanosti za malteški književni jezik to što se njihovi glasovi mogu bolje čuti na maloj, ali međunarodno dobro povezanoj malteškoj sceni. Ovdje mogu imati glavnu ulogu te svojim djelima predstavljati Maltu i njenu književnost na međunarodnim događajima.

Nadia Mifsud, koja živi i radi u Lyonu, i Karl Schembri, koji je živio u okupiranoj Zapadnoj obali, Gazi i Ammanu, a sada živi u Nairobiju, već mnogo godina žive vani te su izgradili uspješne karijere daleko od rodne zemlje. No ostali su u kontaktu, virtualno i redovitim posjetima. Mifsud je usto jedna od ključnih članica volonterskog tima koji organizira godišnji nezavisni Malta Mediterranean Literature Festival. Fra Gioele Galea, iako se vratio na Maltu, godinama je živio u talijanskom samostanu gdje je svoju kontemplativnu poeziju nastavio pisati na malteškom.

Marokansko-malteški pjesnik i kratkopričaš Murad Shubert, palestinsko-malteški pisac rođen u Jordanu Walid Nabhan te rusko-malteška pjesnikinja Yana Psaila nisu rođeni na Malti, ali im je malteški postao glavni književni jezik. I premda Shubert dosta književno prevodi na materinski jezik, svoj ugled gradi kao pisac književnosti na malteškom. Nadahnuće pronalazi ponajviše u arapskoj književnoj tradiciji, uz koju je većina malteških pisaca slabo vezana, i to u autorima poput Mohammeda Choukrija, Mahmouda Darwisha, Ghassana Kanafanija, Salima Barakata i Amala Donkola. Strastveni je čitatelj nearapskih pisaca, poput Wisławe Szymborske, i suvremene malteške književnosti: njegovi prijevodi djela Immanuela Mifsuda, Clare Azzopardi i fra Gioelea na arapski omogućili su našoj književnosti da se nađe na policama knjižnica i knjižara uz bok nekima od najpoetičnijih i najsubverzivnijih glasova arapske književnosti.

Shubertova minimalistička poezija intelektualno je i osjećajno snažna te obiluje kozmičkom ironijom. Njegove su "priče" poput metka koji trga meso: ne ostavljaju mnogo prostora kompromisu. Ipak, ove pjesme duboko suosjećaju s onima koji pate u tišini i ravnodušnosti rastresenog svijeta. Jedino što našem postojanju može dati nekakvo značenje jest ljubav. Naznake toga naslućuju se u njegovoj poeziji, no one su uvijek nestalne i prolazne.

Jezik kojim Shubert sada piše ne razlikuje se u mnogočemu od njegova materinskog sjevernoafričkog arapskog. Malteški je star više od tisuću godina.

Njegovi počeci vežu se uz Arape koji su 870. godine stigli sa Sicilije i okupirali otoke, a izvorno su potjecali iz sjeverne Afrike, vjerojatno s prostora današnjeg Tunisa. Govorili su arapskim jezikom koji je uvelike odražavao to podrijetlo. Vjeruje se da su sa sobom na Siciliju povelili nekoliko tisuća stanovnika naših otoka, a za stalno su se vratili sredinom jedanaestog stoljeća. Njihov je arapski stoga već bio pod utjecajem sicilijanskog romanskog jezika. Tijekom narednih stoljeća razni su Europljani stjecali vlast nad Maltom i donosili vlastite jezike, no Maltežani su nastavili govoriti svoj lokalni oblik arapskog koji se s vremenom razvio u jedinstveni semitski varijetet, pisan latinicom, sa snažnim romanskim i, naposljetku, engleskim utjecajima.

Tijekom stoljeća malteški je nastavio jačati kao govorni jezik naroda, uz povlaštene službene europske jezike, posebice sicilijanski i talijanski. Kroz devetnaesto te prva desetljeća dvadesetog stoljeća talijanski je bio jezik birokracije, religije, obrazovanja, kulture i visoke književnosti. Malteški se u pisanom obliku počeo pojavljivati u ranom devetnaestom stoljeću, posebice nakon što je 1839. godine stečena sloboda tiska i pravo na objavljivanje raznih vrsta knjiga i publikacija. Potrebu da se književnost piše na malteškom, jeziku naroda, potaknula je prisutnost talijanskih političkih i kulturnih izgnanika *risorgimenta* na Malti, među kojima su bili poznati romanopisci i pjesnici koji su širili ideale nacionalnog romantičarskog pokreta. Kao što je bio slučaj i s drugim "nacionalnim" književnostima koje

su se u Europi rađale u to doba, javljanje književnosti na malteškome bilo je usko vezano uz rodoljubne ideale te romantičarsku mitologiju, i to se nasljeđe nastavilo osjećati čak i u djelima takozvanih modernista, generacije koja je iz temelja promijenila maltešku književnost i udahnula novi život iscrpljenom rodoljubnom diskursu koji je pratio narodnu borbu za neovisnost.

OSLOBAĐANJE OD UKALUPLJENOSTI

Što se stila tiče, jedno od najvažnijih novosti pokreta modernista bio je način na koji su svoju književnost otvorili jeziku koji su svakodnevno govorili obični ljudi, posebice mlađa generacija. Odbacili su mnoge zastarjele književne forme, rječnik, izraze i sintaksu koji su dominirali u djelima romantičara, kao i predrasude o "nečistim" riječima i izrazima nearapskog podrijetla. Svakodnevni moderni malteški zapravo je u gramatici, odnosno, morfologiji i sintaksi, te u mnogim najčešće korištenim riječima zadržao vrlo prepoznatljiv dio arapskog, no postojao je i jak utjecaj sicilijanskog, talijanskog i engleskog u vokabularu, a sve više i u idiomima. Riječi i izrazi nearapskog podrijetla, koje su modernisti revno svugdje koristili, povezali su neovisnu Maltu sa suvremenošću, s Europom i "Amerikom" gdje su mladi obrazovani Maltežani tražili nadahnuća. Bilo je to oslobađajuće. Ipak, naglasak na naciji i ideji "nacionalnog identiteta" i dalje je ostao prisutan.

Novi glasovi 1960-ih bili su vrlo kritični prema glorifikaciji prošlosti, dijelom zato što je podrazumijevala neistinitu sliku sadašnjosti te je odbijala prihvatiti suvremenost. Počeli su oslobađati tijelo i um od prijetvornosti i licemjerstva čistunskih pravila seksualnog ponašanja koja su promicali romantičari. Dok se Malta i dalje prilagođavala neovisnosti i nesigurnoj ekonomskoj situaciji, nacionalistički diskurs, koji je bio ključan u političkom govoru, nastavio je vladati u kulturi i umjetnosti. U izražavanju zajedništva i izrazito romantičarskog koncepta nacije modernistička malteška književnost i dalje se poigravala nacionalističkim narativom koji su romantičari ponudili, a čije su uporište bili patrijarhat, katoličanstvo, heteroseksualnost, nuklearna obitelj, europsko i kršćansko nasljeđe, značajna nadmoć ruralnog nad urbanim, te domaće naspram stranog. Ta nova književnost željela je oživjeti model, ponuditi otvorenije mišljenje dosljedno dvadesetom stoljeću, povezati se s vanjskim svijetom, posebice s takozvanim Zapadom i njegovom masovnom kulturom, bez da sruši same temelje romantičarskog tumačenja "onoga što nas čini Maltežanima".

"Postmodernistička" poezija, u nedostatku boljeg pojma, koja je predstavljena u ovoj antologiji mnogo toga duguje stilskoj i tematskoj revoluciji koju je započela mlada, poslijeratna generacija modernističkih spisatelja. No ona nadilazi nacionalni i nacionalistički diskurs i zalazi u prostor koji oblikuju tijelo i iskustvo pojedinca u veoma složenom svijetu. Oslobodivši se pravila ponašanja i stege Katoličke

Crkve i sve sile patrijarhata te dijelom nadahnuti piscima i kulturnim aktivistima drugih zemalja, najčešće svjetovni pisci novog tisućljeća doveli su oslobođenje tijela i uma na sasvim novu razinu.

Ovi "malteški" pisci pišu književnost na malteškom, no njihov svemir nije više ograničen prvenstveno njihovim otokom i lokalnom zajednicom. Nije više ograničen potrebom pripovijedanja o naciji. Za jednu književnost čiji počeci neupitno leže u svijetu romantičarskog nacionalizma, čini se da ova najnovija "iteracija" dovodi u pitanje same temelje onoga što pisanje na malteškom predstavlja. Razvoj književnog prevođenja, uz potporu domaćih i europskih institucija, otvara našoj književnosti vrata prema svijetu kao nikada ranije, uz zadržavanje jedinstvenih obilježja koja nosi pisanje na lokalnom jeziku. Nova jezična situacija na malteškim otocima omogućuje da veći broj književnih prijevoda dolazi od izvornih govornika malteškog koji imaju raznolika etnička porijekla te od govornika kojima je malteški usvojeni jezik.

Još jedno značajno obilježje književne scene 21. stoljeća jest pojava mnogih raznolikih ženskih i LGBTIQ glasova koji do temelja uzdrmavaju maltešku književnost. Njihov rad preispituje neke od patrijarhalnih obrazaca koji književnošću dominiraju otako je ona sredinom devetnaestog stoljeća postala uobičajen oblik kulture. Povezanost s književnicima drugih zemalja olakšana je mrežama koje njeguje Malta Mediterranean Literature Festival u organizaciji nezavisne udruge u kulturi Inizjamed, osnovane

1998. godine, ali nije ograničena samo na njih. Takva umreženost uvelike doprinosi osnaživanju spomenutih glasova. Sve autorice i autori u ovoj antologiji česti su gosti tog festivala osnovanog 2006. godine u suradnji s europskom mrežom Literature Across Frontiers. Sama antologija rezultat je istih mreža partnerstava i suradnji uvelike potpomognutih i unprijeđenih internetskom revolucijom koja je na skupini malenih otoka na periferiji Europe, južno od Tunisa i Alžira, najjednom sažela vrijeme i prostor.

SPORNA SJECANJA, ZAJEDNIČKE BUDUĆNOSTI

U malteškom jeziku uobičajena riječ za "naše pretke" jest "missirijetna", što doslovno znači "naši oci". Postoji i riječ "antenati", koja doslovno znači "preci", no ima nešto slabiji učinak. "Missirijetna" se u malteškoj književnosti pojavljuje svugdje, osobito u djelima našeg nacionalnog pjesnika (i svećenika) Duna Karma Psillae, čija poezija predstavlja najznačajniji malteški romantičarski izraz nacionalnog identiteta. Iako je Malta štovana majka (više, možda, mitologizirana nego štovana), žene se u nacionalnom imaginariju koji ta književnost promiče u najboljem slučaju pojavljuju kao sporedni likovi. U poeziji Nadie Mifsud alternativna ženska rodoslovlja dolaze u prvi plan, kao i u drugih spisateljica, primjerice, Simone Galea, vodeće suvremene spisateljice i feminističke filozofkinje. U pjesmi *Tako sam ti najdraža*, koju je na engleski preveo Albert Gatt, lirski glas majke obraća se kćeri:

pogledaj bolje, milena,

možda vidiš gdje su mi se
duboko u očima pritajile
mrvice pretkinja
potraži još i vidjet ćeš
kako mi čelo šaraju
mnogobojne bajke
koje mi je baka nekoć
prela iz noći u noć

Nježnost trenutka ne treba nas odvratiti od političke siline pjesnikinjinih riječi i odlučnosti njenog stava. Dijete treba pogledati "bolje" jer su žene izbačene iz vlastite priče. Tek se njene "mrvice" mogu nazrijeti, no one su ipak tamo, tvrdoglave kao pamćenje koje ne dopušta da budu zanemarene. Ta priča, odnosno životne priče pojedinačnih žena, predstavljena je "mnogobojnim bajkama" (u originalu "il-ħrejjeġ kull kulur", što doslovno znači "bajke svih boja") koje joj je baka pripovijedala, tim svjesnim, subverzivnim činom kojim svaka žena preuzima kontrolu nad svojim narativom. To rodoslovlje seže sve do njene prabake, i još dalje. I Mifsud ima čvrstu namjeru osnažiti svoju kćer kako bi i ona ispričala vlastitu priču. Bez suzdržavanja. Bez skrivanja. Sama pjesma za to se pobrinula.

Poezija Leanne Ellul i Gioelea Galeae posveta je važnosti tijela i osobnih doživljaja ljudskog bića u međudnosu s jedinstvenim fizičkim i osjećajnim prostorima u kojima se nalazi. Za Ellul tijelo je

svemir, ali ne jer se povukla iz fizičkog svijeta, već upravo suprotno, jer je tijelom i umom, fizički, emocionalno, intelektualno potpuno zaronjena u njega. Njena poezija nije poezija promatranja. To je poezija uranjanja, potpune povezanosti, otjelotvorenja ustvari. Svoj izraz pronalazi u načinu na koji rastavlja riječi i izraze, ponovno ih slaže te rekonstruira ne samo jezik već i, što je važnije, svijet s kojim se suočava, novi svijet, dotad "nedoživljen" i neispričan. Sjećanja su jednako fizička i prisutna kao i samo tijelo. U pjesmi *kržljanje rana*, koju je na engleski preveo Albert Gatt:

svakoj sam rani u tijelu nadjenula drugo ime
svaka je rana bila jednom jedna i nijednom druga
očita kao ove izopćene riječi iščašene rečenice

pjesnikinjina borba s tijelom ujedno je borba s riječima. S otjelotvorenjem.

U izrazito kontemplativnoj poeziji Gioelea Galeae bliski fizički svijet također se više ne promatra, već postaje sastavni dio pjesnikovog unutarnjeg svijeta, čak i njegovog tijela. U originalu na malteškom jeziku, "(ovaj) kamen" je "prisan", "nužan" kao "bol" koju "samo ti dotičeš" i "samo ti dokučuješ".

Intimu dal-ġebel.
Essenzjali.
Daqs l-uġiġh
li inti waħdek tmiss
u waħdek tižen.

U prijevodu malteške pjesnikinje koja piše na engleskom, Abigail Ardelle Zammit,

Kamen je prisnost,
je nužda.
Je žudnja i bol
koje biće samo
može dokučiti

Kao i u Zammitinom prijevodu nastalom za Malta Mediterranean Literature Festival 2016. godine koji je poslužio za ovu knjigu, ključna riječ "gebel", odnosno "kamen", u naslovu je nebrojiva imenica koja označava vrstu materijala. Galea se stoga poistovjećuje s "kamenom" kao elementom, a ne s pojedinačnim kamenom. Pokazna zamjenica "dal-", odnosno "ovaj", čini to poistovjećenje još izravnijim, još neodgodivijim. Galeain intimni poetski svemir ujedno je neizmjereno manji i prostraniji od onoga njegovih preteča.

Možda najotvorenije politička djela od ovih petoro pjesnika piše Karl Schembri. Kao slobodnog mislioca koji ljubomorno čuva svoju neovisnost, ali i kao zabrinutog građanina, muče ga i ljute mnoga moralna pitanja s kojima se malteško društvo suočava, ili koje odluči ignorirati: od nacionalističkih mitologija do religijskog fanatizma, od neumjerenosti neoliberalne ekonomije i ideologije do nečovječnog i nepravednog postupanja s izbjeglicama i migrantima; od marginaliziranja obespravljenih do otimanja prirodnih resursa. Ipak, u svojoj poeziji s predivnim metaforama

i zavodljivim ritmom njegov glas je glas građanina svijeta, "državljanina s prtljagom" u verziji pjesme *Bi-ljett Miftuħ (Karta bez datuma)* Alberta Gatta. Njegov gorljivi manifest kozmopolitizma koji se odriče zidova i birokracija što sputavaju ljude, posebice one koji su "nezakoniti", podjednako je dio malteške i svjetske perspektive. Njegova "putovnica s licima zemalja koje sam volio" podsjeća me na čuvenu poemu Antoineta Cassara iz 2009. godine naslovljenu *Maltese Passport*, upečatljivu anti-putovnicu koja žustro i poetski zagovara svijet bez onih granica koje su stvorili ljudi kako bi gasili živote drugih ljudi. "Koje su ti boje kćerine oči?" pita imigracijski službenik, čuvar manjinskog svijeta na graničnoj liniji, na granici između povlastica naše zatvorene zajednice i podzemnih ćelija naše nečovječnosti. Pitanje je odgovor.

OVE ZAKRŽLJALE RIJEČI

Lik u pjesmi Leanne Ellul "kržljanje ranā *dok me ne zaboli iznutra*" ohrabruje anonimnog primatelja poruke, moguće ujedno i sebe i čitatelja "samo žvači te zakržljale riječi pa ih možda sročiš". Glagol *zakaržljati* znači trošiti se, posebice kao rezultat degeneracije stanica. Izvorna verzija ovog stiha na malteškom koristi neobičan pridjev "atrofikat" da opiše "il-kliem", zbirnu imenicu za "riječi" tako tipičnu za arapsku morfološku strukturu malteškog jezika. Njen stih podsjeća na napore malteške poezije, i poezije uopće, da izgovori doživljaj, na potrebu da naruči nove riječi,

da preoblikuje jezik. To je stalni proces stvaranja, ponovnog rađanja.

U knjizi *The Life of Texts* (2019.) Ann Rigney podsjeća nas da je "književnost višedimenzionalna i dinamična kulturna pojava" zato što "pjesme i svakojaki drugi tekstovi 'žive' u društvu". Pjesme nisu artefakti koji postoje u nekakvom kulturnom prostoru, odvojeni od vremena i prostora. Nisu zapečaćene u nekoj vakuumiranoj "univerzalnoj" dimenziji. Napisali su ih stvarni ljudi u stvarnom vremenu i prostoru. I one oživljavaju u svijesti pojedinaca koji ih čitaju na vlastiti način. Svaki put kada se pjesma čita, ona *postaje*; i svaki put to se *dogđa* iznova. Na različite načine. Ono što se nalazi u ovom kratkom uvodu, u pokušaju predstavljanja književnog konteksta Malte i pojašnjavanja odabira ovih autora, neminovno je subjektivno i slučajno. Ovi pjesnici i ove pjesme nude mnogo više negoli je moguće ograničiti kratkim uvodom, čak i dugačkim ustvari. Bit poezije, i književnosti općenito, jest odbijanje ograničenja. Novo "otkrivanje" ovih pjesama na hrvatskom i za hrvatsku književnu tradiciju nesumnjivo će im udahnuti novi život i željno iščekujem saznati kako će "zvučati". Kako će nastaniti svoj novi prostor i vrijeme.

MURAD

SHUBERT

PRIRODA

U ljubavi
mi smo
ono golo

Nema tog odijela
koje bi nam pristajalo.

SMETEN

Boje koje si mi ostavila nisu dovoljne
da dovršim tvoju sliku.
Sve gasnu pred ljepotom tvojih očiju
i ostavši sam,
skupljao sam krhotine srca,
rastrzan između tvoje ljubavi i odlaska.

Od parka do parka pitam tratinčice¹:
Volim je... zar je ne volim?

¹ *Glebionis coronaria* intenzivno žuta cvata jedan je od najčešćih poljskih cvjetova na Malti.

KAPITALIZAM za Miriam Pace

Ona čeka novo podrhtavanje
ptica na krovu nada se
da će joj kljove bagera
dati još jednu priliku
da otpjevuši pjesmu
da odsanja san
da obgrli ptiće.
Svake večeri
posljednji zagrljaj.

Uvijek
grle
posljednji.

MOJ GRIJEH

Htio sam se vidjeti u zrcalu.
Zabunom
okrenuo sam ga prema njima.
Smjesta su me zgrabili za glavu
i bacili je pod giljotinu.
Jer sam im dao da vide

svoje pravo lice.

UDOVICA

Pitam se:
Kako mi je majka mogla živjeti bez svoga dragoga?
Kako se zorom budila kao rosna ruža?

Podvečer bih je gledao:
Na našim je licima tražila njegove crte.
Nos.
Usta.
Blagi osmijeh.
One nestašne oči.

Moj otac
bili smo
mi.

POSRNULI LOVAC

Nisam lovac.
Ne volim pucati.
Mrzim gledati krvave prizore.
Muči me tankoćutnost.

Ne znam što me ovaj put snašlo.
Progutala me tama prašume
i srce mi se našlo u pušci.

Zašao sam među stabla i tamu.
Na povratku
vukao sam jednu lovinu:
Ranjeno srce.

OBZORI

U tami zatvora
čuvar
promatra zatvorenika
kroza zirak na željeznim vratima.

Kroz pukotinu u zidu ćelije
tamničar hrani oči
nedogledom obzora.

LUTKA

Djevojčica je lutki rekla:

Ne idi iz kuće, lutko.

Ostani sa mnom.

Vani ruše i ubijaju.

Avioni bacaju otrovne bombe.

Crne se oblaci

i širi se zadah smrti.

Lutka je djevojčici stisnula ruku.

I zaplakala je.

RAZOČARANJE

Za žrtve/djecu Sredozemlja

Htio sam postati anđeo,

Tražiti prisnost u šušnju krila

poći do kraja vječnosti

možda doznam što znače ruže.

evo me,

krila natopljenih pjenom

suza,

krvi,

mirisa baruta,

dima,

i s djetetom

nije uspio hodati po vodi.

Tog je dana cijelim predjelom vladala tišina. Posvuda vatra i dim. Ubrzao sam korak u potrazi za skrovištem. Našao sam kuće i tornjeve u ruševinama. Vidio sam goleme tenkove i hrđave borbene zrakoplove. Tražio sam bilo kakav znak života, našao otkrivena trupla i kraj njih garavo oružje. Trupla bogatih i siromašnih, bez razlike. Neke je zateklo u molitvi, hram je zajedno s njima odletio u zrak, njihova trupla ne zaudaraju. Išao sam dalje, sve sam glasnije čuo hujanje požara. Dugovječna carstva i kraljevstva poharao je vihor.

Pobjegao sam veoma daleko. Bilo mi je hladno. Dao sam se u potragu za skloništem. Iz velike sam daljine čuo dječji smijeh. Obradovao sam se. Ubrzao sam korak prema izvoru zvuka, možda nađem preživjele. Kad sam se popeo na brdo, vidio sam da kroza zelenilo teče rijeka, izbjegličke kolibe, malene crnce i bijelce u zajedničkoj igri, nova ih je krznena odjeća štitila od studeni. Kad sam im se približio, radosno su me okružili. Prišao mi je neki crnopusi dječak, nasmiješio mi se, uhvatio me za ruku i odveo me do praga svoje kolibe. Ostali su me pratili pogledom. Cijeli je svijet stradao, gospodine, kako ste vi preživjeli? I licem mu je preletio osmijeh. Ne znam što sam mu rekao. Svijet je stradao, a nama je ostalo obilje pokrivača, dovoljno zdrave hrane i mnogo odjeće. Sada je sve to naše.

Iz kolibe je izašla plavokosa djevojčica zelenih očiju. Pozvala me da uđem. Unutra smo se pokrili pokrivači-

ma mrtvog svijeta. Pogledali smo se i nasmijali.

I prvi put u životu osjetio sam toplinu.

Možda
je poezija
više potreba
nego utjeha.

U antologiji je prevedeno deset vaših pjesama, devet u stihovima i jedna u prozi. Možete li nam reći nešto više o njima i kontekstu njihova nastanka?

Ove pjesme pokrivaju niz osjećaja i tema, od ljubavi i gubitka do kritike društva i izdržljivosti u suočavanju s nedaćama. Kontekst njihovog nastanka ovisio je o mojim iskustvima, nadahnućima i motivacijama. U pjesmi *Priroda* pokušavam naglasiti ideju da nas ljubav čini ranjivima i izloženima, kao da smo lišeni svakog pretvaranja ili zaštite. Nema odjeće ili vidljive vanjštine koja može sakriti naše istinsko lice u kontekstu ljubavi. Bio sam zaljubljen u ženu. Kada je preminula, njena me smrt potaknula da promišljam o krhkosti i izloženosti koje ljubav donosi te da ističem njenu sirovu i ranjivu prirodu. Pjesma *Smeten* istražuje teme ljubavi, čežnje i zbunjenosti. Prikazuje moju borbu da prihvatim svoje osjećaje i posljedice odlaska voljene. Pjesma *Kapitalizam* kritizira utjecaj kapitalizma kroz prikaz lika koji iščekuje promjenu u surovom i nezahvalnom okruženju. *Moj grijeh* je pjesma koja istražuje posljedice traženja samosvijesti i istine te daje naslutiti da vlastito preispitivanje može biti dvosjekli mač. Pjesma *Udovica* bavi se strategijama suočavanja jedne udovice, ističući ideju da sjećanje na voljenu osobu može nastaviti postojati kroz osobine njihovih potomaka. *Posrnuli lovac* istražuje unutarnji sukob osobe koja prezire nasilje, no biva uvučena u tamu i vraća se “ranjenog srca”. Pjesma *Obzori* dotiče se čežnje za slobodom i širinom svijeta daleko od zatočeništva. *Lutka* prikazuje dijete koje pronalazi utjehu i prijateljstvo u lutki usred okružja koje razara rat te ističe

suprotnost nevinosti i nasilja. Pjesma *Razočaranje* promišlja želju za uzvišenošću i čistoćom u suočavanju s ratom i patnjom, posebice s tragičnom smrću djeteta. *Mrtvi* ocrta turoban prizor postapokaliptičnog svijeta i izdržljivost preživjelih koji pronalaze utjehu i zajedništvo među ruševinama.

Kako stoji u vašoj biografiji, dolazite iz sela u kojem je nastalo suvremeno marokansko kazalište te "Al-Halqa", pričanje priča na tržnicama i drugim javnim mjestima. Kako je ta činjenica utjecala na vaš književni rad?

To mi je pomoglo da steknem sposobnost izazivanja snažnih osjećaja kod čitatelja te da koristim načela dramske napetosti, ritma i emocionalnog rezoniranja kako bih u svom književnom radu ostvario sličan učinak te čitatelje nagnao da suosjećaju s likovima i emocionalno se uključe u njihove priče.

Velik dio života pisali ste na arapskom, koji vam je i materinski jezik, no od 2004. živite na Malti i pišete većinom na malteškom jeziku. Kako je izgledao taj "prijelaz"? Postoje li teme koje obrađujete isključivo na malteškom, a neke druge na arapskom?

Moja ljubav prema malteškom započela je još u djetinjstvu s malteškim rječnikom. U Maroku govorimo mnogo jezika, no najčešće upotrebljavamo jezik Darija, koji je mješavina arapskog, francuskog, španjolskog i berberskog. Taj jezik govorimo doma, na ulici, svugdje. Arapski učimo u školi. Malteški me jezik stoga ponovno povezo

s vlastitim djetinjstvom. Nije bilo lako, kao što nije lako ostvariti uspjeh u bilo čemu drugom, no ipak se ljubav, disciplina i marljivost isplate.

Vaše su pjesme ponekad vrlo kontemplativne, ali se ne ustručavate otvoreno pisati o suvremenim političkim temama. Vidite li poeziju kao neku vrstu utjehe u današnjem svijetu ili kao alat za promjenu društva?

Možda je poezija više potreba nego utjeha...

Svidio mi se dio vaše biografije koji kaže da ste u svom gradu razvili ljubav prema crnoj i bijeloj, "dviije boje koje nas neće prevariti kao neke druge". Možete li nam reći nešto više o tome kako to primjenjujete u svojoj poeziji?

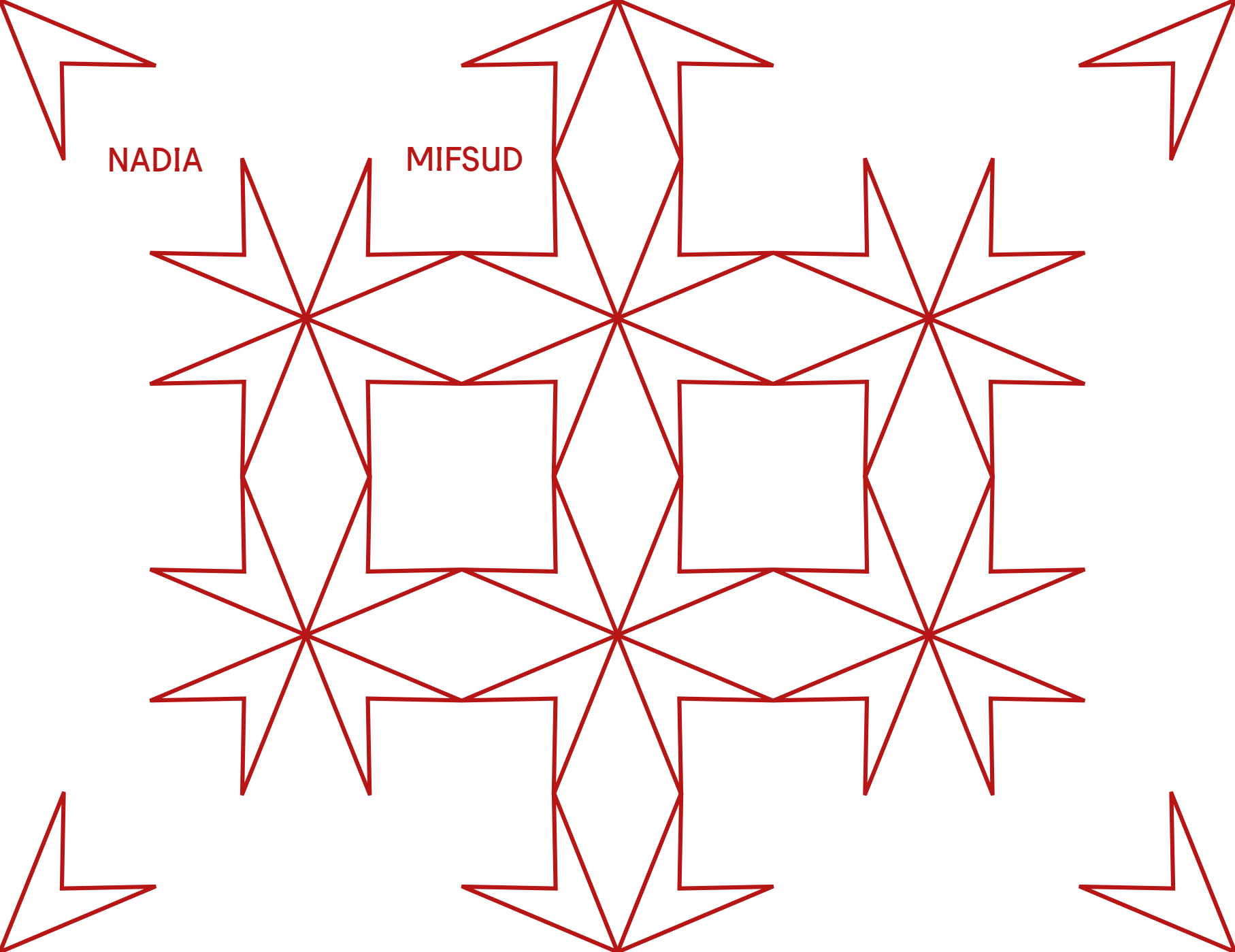
Ponekad se uhvatim u koštac s temama kojima se mnogi pjesnici ili pisci ne bave. Pisci poput Al-Mutanabbija (915. – 965.) bili su prilično otvoreni i izravni... Salim Barakat također je vrlo predan pisac, no odlučio je ne biti veoma izravan. Spornim pitanjima radije pristupa kroz imaginaciju, ne stojeći čvrsto na zemlji. Jasno je da piše o stvarnosti, ali koristi maštu da se s njom suoči. Zadivljujuće je čitati ga. Ja polazim s drugačijeg mjesta. Govorim o iskustvima iz svakodnevnog života, ali na poetski način, ne novinarski.

U vašim pjesmama ima dosta blagosti i suosjećanja, kako u motivima, tako i cjelokupnom osjećaju pjesme. Je li to stvar vašeg senzibiliteta ili je više namjerno odabran alat?

Blagost i suosjećanje o kojima govorite rezultat su umjetničkog stava. Odlučio sam pisati na ovakav način kako bih stvorio određene osjećaje, usmjerio na određene vrijednosti, povezo se s čitateljem. Želim da čitatelji moje poezije suosjećaju s ljudima o kojima pišem. Ali isto tako želim da se uključe u politička pitanja koja uvelike utječu na te iste ljude.

NADIA

MIFSUD

TAKO SAM TI NAJDRAŽA

tako sam ti najdraža
rašćupane kose
kad mi nogama obujmiš struk
usne mi gibančice
obrazi kao sirovo tijesto
razvučeno, pa miješeno,
uštipci među tvojim zaigranim prstima...
tako si mi najslađa, sunašce,
rumena lišca razigrana od pjegica
prštava od hihota
a oči boje lješnjaka žudno
u mojim očima
na mojoj koži
traže odgovor na svako kako i zašto
kada i čemu
koje pitamo ja i ti i svijet

pogledaj bolje, milena,
možda vidiš gdje su mi se
duboko u očima pritajile
mrvice pretkinja
potraži još i vidjet ćeš
kako mi čelo šaraju
mnogobojne bajke
koje mi je baka nekoć
prela iz noći u noć
i ako mi još malo gricneš
bademaste obraze
možda naiđeš i na moju prabaku

kako umače kolačić u mlačan čaj
mumljajući si u bradu
uha napeta uza radioapararat
— jesam li ikad spomenula da imaš njezine oči?

KAPLJICE

zataškani između daha i daha
prostori su koje smo stvorili za se
tajci nalik na tajne poruke
koje ćemo naći
uredno presavijene u džepovima
kad nebo nabubri
i više ne razabiremo

razliku između

s k k
u i i a
z š p
a n i
 i
 h

NAŠA ŠUTNJA

Ovo je naša šutnja. Kroti buru riječi
koje neizučene navru i uskovitlaju se svaki put
kad nam se pogledi sretnu. Raspleše snove.
Uljulja nam dah. Razdvoji noć od dana.
Tu nam je ubježište.

SRPANJ

sladoledar nas već tjednima
mami s druge strane ulice
slova u bilježnicama rastežu se
duž polurastopljenih redaka
ti se pojaviš i glave nam se
isprazne istim poletom
kao školska dvorišta
odore koje smo svukli
cijelog se ljeta smanjuju u ormarima
zadaci iz matematike dremuckaju
u odbačenim školskim torbama
srpanj – ukiseljene lučice vriju
na balkonu
opuncije se namaču
u cinčanom koritu
sat drijema na noćnom stoliću
u beskonačna popodneva kad
sve se utiša
sve se uspori
osim cvrčaka
i moje mlađe sestrične
koja se smije, prekobacuje
na širokom krevetu
gdje nam je baka postala ženom
srpanj – koža nam ima okus
po moru
mokra kosa
cijedi nam se niz leđa
vrhovi prstiju deset

krilaca od pelira
toćaju kruh
u maslinovom ulju
srpanj – potajna ljubakanja
ruke lutaju
ispod majica dubokih izreza
prsti u igri s rasporcima
dahtanje
usne u pijanoj predaji
na novim granicama preplanule kože
jara koja smori
jara koja razbaruši
u nama nešto pukne
zadržće
zaklacka se –
tu nadomak
monotono se izvikuju brojevi tombole
i mi radije vjerujemo
da nikad nećemo ostarjeti
ne znajući
koje je ognjeno kolo ljepše
ono koje bukne u vatrometu u nama
ili buketi koji kite nebo

LJUBAVI, MISLIM DA SE NIKAD NISAM IZGUBILA

nigdje osim u tvom pogledu
ljubavi, mislim da se nikad nisam izgubila
hraneći se nježnošću
usana uronjenih u naše-sada-i-ovdje
želim nas
u novom zanosu
želim nas
prije nego što ulice izgube mir
i išta zagrebe tišinu
prije nego što mrak cikne
i snovi se otpletu
prije nego što se rašije mekoća sna

prije nego što se rašije mekoća sna
i snovi se otpletu
prije nego što mrak cikne
i išta zagrebe tišinu
prije nego što ulice izgube mir
želim nas
u novom zanosu
želim nas
usana uronjenih u naše-sada-i-ovdje
hraneći se nježnošću
ljubavi, mislim da se nikad nisam izgubila
nigdje osim u tvom pogledu

PLJUSAK

Pljusak prestane
i ovaj grad odjednom izgleda drukčije.
Miriše na mokri kamen.
Vlažnu tišinu
ne remeti
ništa osim jauka
mačića koji se sav
drhturav stisnuo
uz okvir vrata.
Čuje se kapanje vode,
kako otkucava u olucima.
Rešetke odušaka škripe nam pod nogama.
(Jednog ću ti dana ispričati
kako smo se kao djeca igrali
u bakinom podrumu
pa bi nas iz smijeha prenule
sablasi iz mašte.)
I tvoje oči
skrivaju stotinu priča.
Na svakom koraku
ramena nam se taru –
gladna su plesa.
Nalet vjetra zaljulja
viseće ulične svjetiljke
s jedne strane ceste
na drugu
i svjetlo se
s njima ljulja
u odrazu kaldrme –
nježno poput tvoga glasa.

VARIJACIJE TIŠINE

i.
ničeg, osim gužve plahti među prepletenim nogama
još se šačica rosnih kapi stišće uz prozorska stakla
koja zanjše svaki ćuh vjetra
zastori se kupaju u bijeloj mekoći prvih sunčevih zraka
baš kao nas dvoje, jedno u toplini drugoga
tik iznad glave
u zraku nam lebdi dah –
ovaj trenutak ne treba kititi riječima
čim ugnijezdim nos u jamicu pod tvojom Adamovom
jabučicom
opet te nađem cijeloga
u vratnim ti žilama ćutim kucaj života
i poželim te povesti gdje zrak miriše na more
gdje divlje raste komorač
jesi li ikad vidio kaprov cvijet? jesi li ikad kušao
opunciju?
ničeg osim tišine i mekoće
pogled ti drži moj časak predugo
pogled ti se čita kao karta novog, sretnijeg predjela

ii.
ničeg, osim škripe snijega pod nogama
rosne kapi, nanizane poput ogrlice
rube mekanu zelenu mahovinu
koja opšiva bjelinu
tik iznad glave
u zraku nam lebdi dah –
neizrečene tajne nalik na aveti

više ne nema potrebe otkrivati
neka ih slobodno poberu
zrake bljedookog sunca
dok prstoliko prebiru po granama čempresa
ničeg osim ove guste bjeline
bijeloga koje bolje ne kaljati
pogled ti drži moj časak predugo
ruku u džepovima važemo tišinu
koja nam se s godinama nataložila

53. STRANICA

Na sljedećoj stranici, veliš, zajedno popuše cigaretu
zatim razgovaraju o sjeti s kojom kao da se
ona s vremenom srodila.
Sutra ćeš vjerojatno popušiti malo više nego obično,
a ja ću morati nekako prigušiti tu sjetu
i gurati dalje. Ovaj će pločnik podnijeti
tisuće drugih koraka, škripa ovih ljuljački
proparat će ptičji pjev u visini.
Želim i ne želim da mi se tvoje lice zamuti
i ispari mi iz glave – pamtit ću samo
vlažnu travu koju sam gužvala među prstima,
kako mi tvoje usne s usana brišu san.
Najradije bih te odvela u svoju sobu i legla kraj tebe.
Međutim, mahnem ti na rastanku i pustim te
u naručje ovoga grada, nemam pojma
hoće li mi te ikad vratiti.
Okinem posljednju sliku, jer svjetlo je
savršeno i pomislim možda nađem tračak utjehe
gdje ovo nestašno svitanje
miluje crkveno dvorište.

+19
(elipsa)

naučili smo prešutjeti odveć nježne riječi
da nas još više ne rastuže
umjesto da nam razgale srce
naučili smo otputovati na daljinu jednim pogledom
i ugnijezditi se u osmijehu
stupamo prostranstvom svoda
obzorom kročimo kao po žici
naučili smo rašiti sivo nebo
i negdje duboko udjenuti boje
gonetati mijene mjesečevih raspoloženja
u tami plesati po svjetlucanju zvijezda
naučili smo jedno drugomu razmrsiti čvor u glasu
i prošiti vrijeme,
svaki nam dah ima mjeru

MIGRENA

osam ujutro
ružičastonarančasti oblaci
pospano se protežu
neбом koje se opako žuti
teške glave uronim
u utrobu grada –
pustim da me proguta
osam ujutro
vonj svježje pišaline
probije mi nosnice
dva visoka i kršna momka
licem prema zidu
rame uz rame
javno proglašavaju svoju vlast
nad četiri ploče u gradskom podzemlju
koje su upravo krstili mokraćom –
devetnaest-dvadeset godina
kurac
za koji su sigurni da će im vjerno služiti
u svakom trenutku, u svakom pogledu
dođe mi da ih zakoljem
razapnem o bajku o moćnom falusu
kojom nas od djetinjstva
– čak i vlastite majke –
kljukaju svakom žlicom hrane

osam ujutro
već me okružio cijeli grad
graknuo
glasovima svih boja – kakofonija

osam ujutro
potpetice koje kvocaju
u žurbi duž
hodnika i stubišta metroa
kidaju mi živce
osam ujutro
od smijeha koji se poput bljuvotine pjenu
na usnama pet djevojaka, mekanih kao gumibomboni
dok kraj mene stoje u jatu
blago mi je mučno
osam ujutro
kosa, obrazi, usne, nokti
već su im premazani svim nijansama
osam ujutro
škripac mi sve jače stišće
sljepoočnice kad
na peron prodre vrtoglavi metro
i odnese me
p e
o m
k a
op
u e
n j
a l
j b
du
d e
u n
bi
sp
da me i ljune

U svijetu u kojem se ljudi čine sve otuđenijima, nježnost je subverzivna.

U antologiji čitamo deset vaših pjesama prevedenih na hrvatski. Možete li nam reći nešto više o kontekstu njihova nastanka?

Osam pjesama napisano je neposredno prije ili tijekom prvog COVID-19 *lockdowna*. U procesu rada na ciklusu pjesama shvatila sam da se u gotovo svakom tekstu pojavljuje riječ “tišina”. Kad je izbio prvi val pandemije, koji je ispraznio ulice i gradove diljem svijeta, tišina je postala skoro opipljiva prisutnost. Katkad se činilo da djeluje čak terapijski, kao dobrodošao odmor od naših inače užurbanih života; katkad bih, međutim, osjetila da me opterećuje, gotovo poput života s mrskim partnerom. Na malteškom jeziku postoji nekoliko riječi za tišinu – istraživanje različitih aspekata svake od njih i razmišljanje o pozitivnim ili negativnim konotacijama koje im gotovo instinktivno pridajemo bilo je fascinantno. Malo pomalo, ti su se tekstovi počeli okupljati u zbirku naslovljenu *Varijacije tišine* koja je u studenom 2022. dobila nagradu National Book Prize za poeziju i donijela mi titulu treće po redu pjesnikinje laureatkinje. Pjesme *tako sam ti najdraža* i *migrena* dio su moje prethodne zbirke, koja je također dobila National Book Prize 2016. godine. Prva od njih slavi odnose majki i kćeri te podrijetlo po majčinoj liniji. *Migrena* je isprva bila zamišljena kao osjetilni eksperiment. Pokušavala sam uhvatiti izmijenjenu percepciju svijeta koja je posljedica čestih napadaja migrene. Međutim, ona ima i dosta jaku feminističku primjesu i nekako se doima kao prilično “ljutita pjesma”.

Nekoliko svojih pjesama u antologiji sami ste preveli na engleski. Kakvo je iskustvo prevoditi vlastite pjesme? Kako se ono razlikuje od, primjerice, pisanja na stranom (u ovom slučaju engleskom) jeziku?

Kada prevodim tuđe tekstove, obično nastojim biti što vjernija zvuku, ritmu i općenitom ugođaju izvornika. Sklona sam slobodnijem pristupu kada prevodim vlastite tekstove. Ustvari, smatram neke njihove verzije na engleskom više preradama negoli prijevodima. Mislim da je to zato što u svakodnevnom životu govorim tri, katkad i četiri jezika (engleski, francuski, malteški te ponekad talijanski) – neke slike/stihovi znaju mi dolaziti na više jezika. Nekad imam verzije iste pjesme na dva ili tri različita jezika od samog početka, odnosno, kada je tekst još rana skica. Koji put slika/metafora funkcionira bolje u jednom jeziku nego u drugom; interferencije između ta četiri jezika ponekad mogu rezultirati zanimljivim kombinacijama. Međutim, pjesme koje pišem na malteškom običavaju snažnije odražavati (stvarni i osobni) malteški krajolik. Većina ih se bavi osobnim sjećanjima i smještene su na mjesta lako prepoznatljiva malteškim čitateljima.

U nekoliko prevedenih pjesama vidljivo je da eksperimentirate s tipografijom, poigravate se slovima i bojama teksta, što je potencijal koji, čini mi se, još uvijek u književnosti ostaje nedovoljno korišten. Zašto vam je to zanimljivo?

Volim umjetnost, ali nisam u stanju ništa nacrtati.

Vizualni element ponekad mi je važan jednako kao tema, ritam, slike i zvuk teksta. Kao studentica sam voljela Apollinaireove kaligrame, valjda je ondje sve počelo...

U vašim pjesmama prevladavaju motivi nježnosti, delikatnosti, bliskosti, međuljudske topline, ogoljenja i svojevrsne tihe pobune koja iz njih proizlazi (izuzev u, znakovito, zadnjoj pjesmi, već spominjanoj *migreni*). Radi li se tu o osobnom senzibilitetu ili je u pitanju nešto drugo? Može li nježnost biti subverzivna?

Većina moje poezije proizlazi iz vlastitog iskustva/odnosa ili sjećanja. Imam, doduše, i nekih tekstova koji su manje osobni, a više otvoreno politički. Nisam nikada iskusila rat, glad, niti bila prognana, i bez obzira koliko suosjećala s ljudima koji su prošli takva iskustva, ne mislim da bih ikada mogla istinski prenijeti njihove teškoće. U malteškoj književnosti pisanje o tijelu – posebice ženskom – još je donedavno bilo tabu, stoga je više ili manje otvoreno pisanje o ženskoj seksualnoj žudnji, intimnim odnosima, ili pak o isključivo ženskim iskustvima, poput menstruacije ili rađanja/majčinstva, u određenoj mjeri subverzivno.

Što se same nježnosti tiče, vjerojatno se može smatrati subverzivnom u svijetu u kojem se ljudi čine sve otuđenijima, i to iz više razloga (zbog tehnologije, konsumerizma, uspona nacionalizma...). Možda sam naivka ili idealistica, ali da, još uvijek čvrsto vjerujem u međuljudsku povezanost.

Godinama živite u Francuskoj – je li se to iskustvo “izmještenosti” i kako odrazilo i na vaš književni rad?

Mislim da je izmještenost prejaka riječ da opišem vlastito iskustvo. Nekoliko mojih prijatelja moralo je pobjeći iz ratom razorenih zemalja, ili od diktature, diskriminacije, gladi i siromaštva. Neki moraju tajiti gdje se nalaze da ne ugroze život/sigurnost svojih obitelji. Većina njih možda se nikada neće moći vratiti na mjesto koje zovu domom. Moje iskustvo ne može se ni na koji način usporediti s njihovim – mene ništa/nitko nije natjerao da napustim svoju domovinu, i znam da se mogu vratiti bilo kada. Istina jest, međutim, da ponekad osjećam iskorištenost ili čežnju za domom. Bivanje negdje između je nešto što doživljavam čak i nakon dvadeset i pet godina života u Francuskoj. Jedan dan možete se osjećati kao da u potpunosti pripadate objema zemljama; idući se već možete osjećati kao da ne pripadate nigdje. Neki od mojih tekstova uronjeni su u nostalgiju; u drugim pak slučajevima, udaljenost (a time i odmak) rezultira oštrom osudom političke scene Malte.

U antologiji čitamo vašu poeziju, no pišete i prozu, objavili ste roman i zbirku priča. Kako izgleda *prijelaz* iz poezije u prozu? Kako pristupate jednoj, a kako drugoj formi?

Oduvijek pišem i poeziju i prozu, iako su moja prva dva izdanja bile zbirke poezije. Tako da nikada nije bilo razdoblja prijelaza iz jedne vrste u drugu. U oba slučaja polazište je obično neka slika, najčešće povezana s odre-

đenim zvukom. Pisanje teksta vrlo je slično heklanju u krug – počnem od osnove i nastavljam graditi, riječ po riječ, redak po redak. Ritam i zvuk ključni su bez obzira na književnu vrstu u kojoj pišem ili s kojom eksperimentiram. Proza, bilo da se radi o kratkim pričama ili romanima, očigledno zahtijeva vrijeme za radnju, pripovijedanje, izgradnju likova. Poezija ima više trenutni karakter, možda jer je u mom vlastitom kreativnom procesu snažno povezana s fotografijom i/ili vizualnom umjetnošću.

Pišete i prevodite s malteškog, a sudjelovali ste i u organizaciji Malta Mediterranean Literature Festivala, možete li prokomentirati koliko su za autore “malih književnosti” važni književni festivali i antologije (poput, uostalom, ove)?

Književni festivali i antologije iznimno su važni za izloženost i vidljivost, na kojem god jeziku pisali. U slučaju “malih književnosti” prijevodi su, naravno, ključni. Malta Mediterranean Literature Festival, čije se 18. izdanje upravo održalo, oduvijek u svom središtu ima prevoditeljsku radionicu jer smo sasvim svjesni da bi bez prijevoda bilo nemoguće plasirati našu književnost u drugim zemljama. Veoma volim književne festivale. Vjerujem da su oni fantastičan način stjecanja poznanstava, sklapanja prijateljstava, razmjene spisateljskih praksi, poticanja suradnji i povezivanja s novom publikom.

LEANNE

ELLUL

pjesme nastale u
okviru projekta
"Bjuda"

KREČ U OČIMA ili mrvicu po mrvicu

1

s tri godine imaš živu sliku, spavaš joj u usjeku među sisama,
meso se nabire, mišica mlohavo miruje,
salo na trbuhu previre, gužva se – koliko mogućih klupčanja u te nabore.

s tri godine nešto te tjera da sobu mjeriš skraja nakraj obuhvatiš beskraj obijeljene prostorije naopakih kutova.
a najradije bi zurila u strop, u caklinu zvijezda
da te uspavaju, da šmugneš u snove, prepustiš se, kad-tad, možda.

no dok se tebi samo zija unedogled, okrene se ona,
ta žena-majka svoje vrste s tijelom od popluna, i opomene, kao da je jedino
bitno što bi moglo biti: ne gledaj uvis da ne bude kreča u očima.

2

tada pak čuješ kako šuška obiteljsko pakiranje čipsa,
iščeprka ga ravno ispod jastuka, a odozgo dolebd
mrvica –

BJELAČKA POVLASTICA
ili mi koji nikamo nismo stigli čamcem

“bezbojna sveboja bezbožnosti koje se libimo”
Moby Dick, Herman Melville

zamislite da stižemo iz praznine, ne iz daljine,
ne iz zemlje koja nam se mrví u krilu
raspada svakim glasom koji izustimo
zamislite da smo i bijelci i ovdje
ponavljamo poučke dočute u djetinjstvu

zamislite nas kao jednodušno srebrno zvijezđe, zvijezde
koje kroče
mliječnom stazom i koči ih ništavilo ako ništa drugo
držimo se za ruke kao da drukčije ne znamo
kao da krv koja u nama kola guši svaku poru

zamislite da smo bili kitovi koji su mora jedva omirisali
zastali između vala novog života i zavjeta sadašnjice
agnostici, recimo, koje kriza u kojoj jesmo ne dohvaća i
ne želi

nemamo ni znanje ni neznanje stanovnika kopna,
borili smo se sa zabludama i nagnućem stvarima
rođenim iz pjene koja nam prožima buduće dane

u pritisku oseke zamislite našu pomutnju
nas pometene u ispraznosti bjeline koja nam nadima
jedra

kako nema te luke ni broda ni rode, labuda ni djeteta
koji bi najavili
naš dolazak, kako nam se pjesme malodušno rimuju,
kako je pražnjenje
ravno povodnju – spoznat ćemo da jednostavno

nema drugog načina da kažeš da smo mi oni
koji nisu stigli čamcem, brodom, splavlju potonulom u
dubine

kacige pristižu izdaleka da nas spase
ali nema tog spasenja koje bi nas izbavilo

BIJELO PJENUŠANJE ISPOD POVRŠINE

ili njezin dlan

Bjelinu će otkriti kad jednom prilikom rukom takne petrolejku. Uoči seoske fešte, večer prije, ne zna da je nestalo struje – na trgu su sve rasvijetlili. Pa kad stigne k teti, čim na stolu ugleda svjetiljku, smjesta poleti, očee rukavom duž trošna zida, ne mari za teticu i striku i baku i djeda, položi prste, dlan, (gotovo) cijeli. Ne jedan prst, ni dva ni tri.

Tu upozna osjećaj bijelog pjenušanja ispod površine kože i lice joj preplavi bol.

KORIJEN KOSE

ili sve počne izgledati isto kad te izda pamćenje

28

kad sam se s dvadeset osam blajhala rekli su mi da izgledam staro – obrnula sam redosljed mladosti i starosti i ništa za to

82

dogurala je do osamdeset dvije i obilja pramenova u boji nježne kože mališana odavno se nije ni blajhala ni bila u bolnici

28

bila duga ili ne, kosa mi je struja zaraznih boja koju sam uplela u majčinu kosu u kosu njegove majke i našu, njima ostaju moje boje dok nastojim razlučiti tvoje dahove i duhove

82

zaboravila je kad je posljednji put bila doma kod kuće, u domu, u svome domu, u staračkome sve počne izgledati isto kad te izda pamćenje sve izgleda isto kad te izdaje pamćenje kad te izda pamćenje sve počne izgledati isto isto sve počne izgledati kad te izda pamćenje

KAKO DOĐEŠ NA SVIJET ili bijela prostorija

sjećam se kako sam se dala na ovaj svijet
prostorije bez vrata bez prozora
bez okuka i kutova
bez ruba, bez ponora i zapreke

u prostoriji svoj u jednoj boji koja sve boji
do u dah, udahnut i izdahnut
do navrh prstiju i vrhova prstiju

sklopi oči pa možda nazreš stvar-dvije
dok hodaš kao da gaziš vatenom maglicom
kao da gaziš zrak i polijećeš

jednog ću se dana sjećati kako sam se uzela iz ovog
svijeta –

OŠIT DANĀ ili unutra ili van

unutra smo vani smo
dišemo na pola negdašnjeg daha
dok letimo šutke i nagi
kao novorođenčad koja kakva kapnu
takva ostanu i nikad ne dozru

MORE BJELINE

ili bijelo prema danielu massi

“valovi tuku oštrorube škrape što krune hrid
priповijedaju brodolom koji se još nije zbio
no sutra će se nazreti obris mu se već nazire
bijelim jedrima kojima je oblik i mjeru i red
njezin otac odredio jučer”

u san mi dolaze polja i mora na kojima nikad nisam bila
nenavodnjena polja i uzavrelo kolovoško more
u mirisu jasmína i orisu bolnih previjanja

mjesta kamo me nikad nisi odvela a opet kao da ih znam

sklupčana kao puž u postelji, opet se pretvaram u trun
prašine
promećem u navalu krvi i pljuvačke i vode koja vreba u
žilama

mjesta kamo me nikad nisi odvela a opet kao da ih znam

kad odem postat ću more i morem ću jedriti
dok – ne nađem gdje drugdje segnuti do dna svog
postajanja
nove putove za lutanja, pijesak za odjek
druge snove, prsak bjeline svakog desetog u mjesecu¹

mjesta kamo me nikad nisi odvela a opet kao da ih već
znam

rižišta u indiji i kini
slane ravnice u boliviji
slana ravnica bonneville
slani bazeni u qbjajaru
rudnici soli u poljskoj

kad odem zavij me morem
slanim poput soli mrtvačkih pokrova
i daj da se ova rana koja ide duboko
kristalno zabijeli

1 10. veljače obilježava se brodolom svetog Pavla na Malti na putu u Rim 60. godine, zabilježen u Djelima apostolskim. Sveti Pavao zaštitnik je Malte.

KRŽLJANJE RANĀ

dok me ne zaboli iznutra

svakoj sam rani u tijelu nadjenula drugo ime
svaka je rana bila jednom jedna i nijednom druga
očita kao ove izopćene riječi iščašene rečenice

čak će se i ista rana katkad zvati drukčije
poput gušenja koje nas spopadne svake večeri
one mrlje na desnoj nozi koja se samo širi
mahnitosti koja nas hvata u svako svitanje

samo žvači te zakržljale riječi pa ih možda sročiš

svakoj sam rani u tijelu nadjenula drugo ime
poput čira koji se gnoji dok me ne zaboli iznutra

DAN KAD SI ME RAZDJEVIČIO

ili izljev bjeline

onog dana kad si me razdjevičio nije me razderao konj
kojeg sam jahala
nego tanane noge koje sam raširila imala sam šesnaest
godina
i htjela sam da me razdjevičiš

ne da me slomiš
ne da se ispucaš u mene
ne da u mene uđeš
ne da u mene svršiš
ne da me voliš

VRT NA MAJSKOM SUNCU

ili dašak maestrala

1

majka me svojedobno naučila pisati cvijeće u množini
zaklopiti ga među stranice gdje riječima dođe kraj
kad žilama život više ne kola i korijena
odavno nema prešane latice milodušno ispišu
rasute slogove koji odišu drugim mirisima

2

ljiljan bere brigu još jedan tjedan
magnolija se umetne u štipetak međutka
orhideja se budi iz nabora
tulipan bi bio ruža
krizanteme se suše za buduće godine
jasmin gubi nadu i vene
gladiole i dalije i dalje su u rukoveti stranica

3

majka je to cvijeće uzgojila
prije nego što sam izrasla i kad me podigla na noge

Većinu vremena nalazim se između nade i cinizma.

Pjesme objavljene u ovoj antologiji nastale su u okviru projekta *Bjuda*. Možete li nam reći nešto više o tom projektu i pjesmama koje su se našle u antologiji?

Bjuda (*Bjelina*) je bila (i, pretpostavljam, još uvijek jest) interdisciplinarni projekt koji istražuje bijelu boju kroz poeziju, fotografiju Giole Cassar i glazbu Kennetha Saccoa. Bijela me boja već duže vrijeme fascinira – to je (ne) boja mogućnosti, promjena i preobrazbi. Može postati bilo koja druga boja, a osobito osjećam da to nije samo boja. Bijela simbolizira mnoge trenutke i prekretnice naših života – prisutna je i kada je se ne sjetimo. Zamislite samo vjenčanje, oblake, ili mlijeko. Prisutna je u svakodnevnom kao i u izuzetnom.

Moje pjesme iz projekta istražuju te aspekte iz društvene perspektive, ali i osobne. Projekt je financirala Agencija Żgħażaġh (Malteška agencija za mlade), stoga mu su mladi bili u središtu. Krenuli smo unatrag da bismo istražili bjelinu djetinjstva kao sjećanja, a zatim naprijed kako bismo istražili bjelinu starosti kao mogućnosti. Pjesme su naposljetku našle mjesto u antologiji u obliku kutijice koja se rastvara u zbirku razglednica, čestitki i plakata koje čitatelj može slagati i čitati kako želi.

Dvojezična antologija (s pjesmama koje je na engleski preveo Albert Gatt) bila je popraćena izložbom kustosice Elyse Tonna, a koja je bila oblikovana kao šetnica kojom su posjetitelji mogli prolaziti te je istraživati kad su poželjeli. Nadam se da je *Bjuda* zadobila nova značenja onima koji su doživjeli izložbu i knjigu (kao predmet za sebe).

Imam dojam da je malteška književna scena vrlo živa, a sudeći po ovoj antologiji, više se piše poezija nego proza. Je li tome tako? Kako biste opisali suvremenu maltešku književnost?

Maltešku književnost usporedila bih s novorođenim djetetom. Najstarija poznata malteška pjesma datira iz kasnih godina 15. stoljeća, a nakon toga nastupio je jaz od dvjesto godina. Sam malteški jezik je “mlad”, s poviješću od tek nešto više od tisuću godina. Postoji snažna tradicija malteške poezije kroz usmenu književnost, brojalice i lokalnu maltešku *ghanu* koja ima oblik narodne pjesme.

Godinama smo pjesnikinje mogli nabrojati na prste jedne ruke, no stvari su se u tom smislu veoma promijenile. Trenutno imamo živu pjesničku scenu koja eksperimentira s vrstama i prkosi im ili im pokušava zamutiti granice. Neki pjesnici nastoje izvoditi svoju poeziju (bilo da se radi o slam poeziji ili o uglazbljenoj pjesmi). Imamo brojne pjesnikinje i (koliko god pristrano zvučala) vjerujem da su one nositeljice nekih od najsnažnijih pjesničkih glasova naše generacije.

Predajte malteški na Junior Collegeu, usmjeravate mlade u pisanju, predajte kreativno pisanje na Sveučilištu u Malti. Koliko je taj edukativni rad važan za vaš književni rad? U kakvom su odnosu?

Volim reći da, kad bih morala imati jedan posao, bilo bi to pisanje. No, volim podučavati i raditi s učenicima. Oni me pune tolikom energijom, a ustoj imam i povlasticu raspravljati o idejama te saznavati što je moderno,

a što nije. Uglavnom ih ispitujem o načinima na koje se kod njih razvija jezik, što je njima smiješno jer znaju da ću te informacije možda upotrijebiti za poneki roman za mlade. Vjerujem da je bit podučavanja u konačnici razmjena ideja i zato ga ne smatram jednosmjernom ulicom. I ja učim od učenika.

Podučavanje kreativnog pisanja na fakultetu je drugačije, ali je ipak veoma ispunjavajuće iskustvo kojeg se nikad ne zasitim. Neka predavanja potaknu me da pišem više i drugačije. U biti, mislim da se moje različite uloge isprepliću te da pišem ovako kako pišem jer ustoj i poučavam, a ne usprkos tome.

U ovoj antologiji sva je poezija prevedena s engleskog, a ne malteškog jer u čitavoj regiji nema prevoditelja/ica s malteškog na neki od bhsc jezika. Pregledavajući vašu internet stranicu, primijetila sam da vam je dosta radova prevedeno s engleskog na druge jezike (tzv. *bridge translation*), a i sami se bavite prevodjenjem. Kako gledate na taj postupak prevođenja prijevoda, pogotovo kad je poezija u pitanju? Je li vas strah da se nešto neminovno (iz)gubi?

Da, vjerujem da se nešto izgubi, no nešto drugo se dobije. Mislim da je to pregovarački proces u kojem nešto gubite, nešto steknete. O materinskom jeziku naučim najviše dok podučavam strane studente te kada prevodim. Prevodjenje me tjera da pronađem ispravnu riječ i tako istražujem različite mogućnosti u vlastitom jeziku. Potiče me da iznova osmislim jezik koristeći alate koji su mi dostupni. Prevodjenje poezije nije jednostavan po-

duhvat, ali je usprkos tome isplativ jer je suštinski kreativan proces. Vjerujem da je prevoditelj ponekad koautor i koji put kad pročitam neku pjesmu koju sam napisala na malteškom, a prevedenu na drugi jezik, ne mogu vjerovati da je moja... U pozitivnom smislu!

U vašem razgovoru sa spisateljicom Clare Azzopardi za *Times of Malta* kažete: "The Mediterranean Sea is very much part of our fabric as Maltese writers, whether we like it or not. (...) For instance, it [the sea, op.a.] can be poetic and political." Možete li pojasniti kako je Sredozemno more utkano u prozu i poeziju malteških autora?

Sredozemno more često se naziva kolijevkom civilizacije. Godinama se Maltežani radije smatraju dijelom Europe negoli Sredozemlja... Ali istina jest da smo okruženi morem i povijest nas je ovako oblikovala jer smo na strateškom položaju u Sredozemnom moru. To znači da je malteškim piscima teško od njega pobjeći. Stoga, nekima je more šutljivi izvor nadahnuća; ono postaje slika koja metaforički simbolizira nešto drugo, suptilna aluzija. No drugima se more otvoreno nalazi u središtu; postaje prostor prijepora, preokupacija i osnovni motiv istraživan na različite načine. Neki pjesnici poetiziraju more kao lik ljubavnika i tako istražuju temu ljubavi, drugi istražuju podvodne krajolike, treći pišu o onome u što se pretvorilo – u groblje imigranata koji su negdje drugdje tražili bolji život. Zato, bilo da se radi samo o konotaciji na more, aluziji na neki mit vezan uz njega, ili o moru kao protagonistu, njegovu prisutnost čitatelji često mogu zamijetiti.

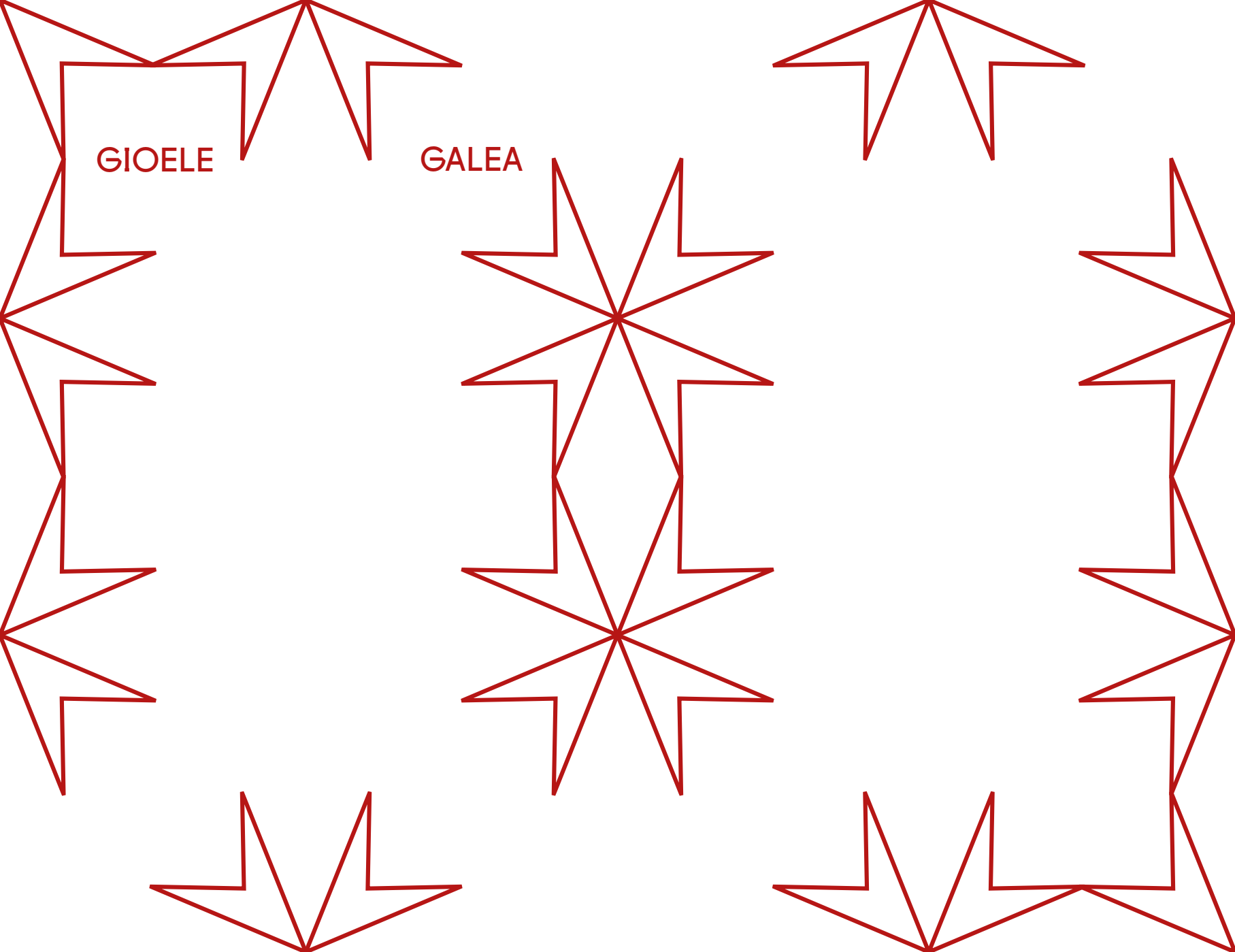
Nastavno na prethodno pitanje, tisuće ljudi, naročito posljednjih nekoliko godina, umire u Sredozemnom moru nadomak Malte, na jednoj od najopasnijih migracijskih ruta na svijetu, tražeći bolji i sigurniji život. I sami se te teme dotičete u pjesmi *bjelačka povlastica ili mi koji nikamo nismo stigli čamcem*. Kakva je uloga poezije i općenito književnosti u tom kontekstu? Mislite li da književnost može aktivno doprinijeti nekim društvenim promjenama?

Vjerujem da je poezija na ovaj ili onaj način politična. Neprestano donosimo odluke koje utječu na ono što pišemo i kako o tome pišemo. Neprestano donosimo odluke o čemu ne pišemo. Ako odlučimo o nečemu ne pisati, to je u biti političan izbor. Stoga, poezija i dalje može imati utjecaj i prenositi poruku, a da zadrži svoje poetske odlike i suzdrži se od proglašenja i pravičnosti, iz čistog razloga što je to poezija. Poeziji nisu potrebne beskrajne rečenice. I dalje može iznijeti isti osjećaj na pročišćen način. S godinama je poezija kroz pera naših pjesnika postala čin otpora. Modernistički pjesnici počeli su se buniti zbog lošeg stanja u društvu, zbog zgrada koje narušavaju prirodne krajolike, zbog zlodjela političara, zbog izopćenika i samoće; danas naši pjesnici aktivno pišu o onome što je predvidjela prethodna generacija pjesnika. Ono na što su nas upozoravali već se zbililo i još uvijek se zbiva. Sumnjam da će to doprinijeti društvenim promjenama. Većinu vremena nalazim se između nade i cinizma. Voljela bih da poezija može dovesti do promjene... I nadam se da hoće. Iako zapravo vjerojatno neće. Poezija neće promijeniti nijedan zakon.

Ali, u određenoj mjeri, možda i hoće... Vjerojatno sam naivna, ali ako poezija dotakne srce barem jedne osobe, ta osoba može dotaknuti druge... I neka bi se promjena mogla dogoditi.

Revija malih književnosti 2022. bila je posvećena književnosti Islanda, a autorice i autori, posebno oni mlađe generacije, u razgovorima su često isticali međugeneracijsku solidarnost i potporu starijih, afirmiranih autora te općenito vrlo blizak odnos pisaca i spisateljica islandske književne scene. Kakva je situacija na Malti?

Posjetila sam Island 2015. godine i od tada nailazim na sve više razloga za voljeti ga, posebice njegovu književnu scenu. Moram ga uspoređivati s Maltom, u nadi da će Malta što god naučiti od zemlje s gotovo istim brojem stanovnika. Na Malti sam članica udruge Inizjamed, nevladine organizacije koja djeluje na području književnosti, i često pokušavamo otvoriti prostore dijaloga za ljude različitih generacija, ali i one iz različitih zemalja, kultura i jezika. Jedan takav projekt je *Niġru Ġrajja* (*Pokrenimo priču*); on doprinosi okupljanju migranata, djece i starijih osoba kako bi oni ispričali svoje priče.

GIOELE

GALEA

NEPOKRET

Cijelu noć
mećava pahulja.

U zoru nam tišina
probije bubnjiće

razotkrije nam srž bića
ustavljenu između
znanja i tajne.

Ni daška
s bremenitih grana.

Vrijeme nam se
smrzne na usnama.

Svaka riječ usahne
prije nego što dođe u san.

TERET

S mojom se dušom
ne poigrava vjetar.

Ti ne poznaješ
ovu bol
i ove ti suze
nikad nisu kanule.

Reci mi jesu li tvoje oči
ikad ronile šljunak.

Ne, ne, prsti
koji mi pritišću dušu
nisu prsti vjetra.

Možda mi
ni duša nije dah.

Možda je gromada kamena
smrvljena u prah
gdje oči ne vide
i rukama je izvan domašaja.

BOL

Za bolno ti se tijelo
odjeća ne lijepi
ni kad je mokra do kože.

Uzalud suze,
ne trudi se sročiti patnju.
Nema tu kruha.

Nego kroči tišinom
dok ne padne tama
i daj da te noć zavije
svojim sjenama.

Tama je spasenje
jer nema očiju
koje bi te vidjele.

NISU ZVIJEZDE

Nisu to zvijezde
nego krhotine
razmrskane svijesti.

Pluća nisu mogla podnijeti
više daha;
popustila su tajanstvu,
prsnula

u nečujnoj eksploziji.

Pogledaj uvis:
osjećaš li kako mi srce
hladno tuče kroz tamu?

Ne gledaš u zvijezde.
Nego u krhotine
svijesti kad utihne.

NAGA

Ni da šumi
skineš sve lišće
duša ti se ne bi dala zagrnuti.

Duša ti ostaje
razodjevena
čak i kad pobereš latice
da ih njoj uvjenčaš u krilu.

Vječna golet,
ta tvoja duša.
Riječ skovana
od tišine.

ŠUMA

Ovdje osjećam odsutnost
svakog otpalog lista.

Osulo se
sve što se dalo osuti.

U očaju
stabla lamaju granama
kao ranjenim korijenjem.

Praznina
prigušenog neba
šuri mi oči.

Kroz ovu šumu
možemo samo pipati put.

SADA?

Što sam te više golitio
od riječi, ljepša si mi bila,
dušo moja.

Dovoljan je bio list-dva
da te usnem kao šumu.
Postala si
svako stablo i sva stabla.

No sada, kad nema
riječi, gdje je put
koji vodi u šumu?

I gdje je tvoja ljepota
u miru mog uma?

Kako sada
ovo hladno tijelo
može dati glas tvom imenu?

SNJEŽNE PAHULJE

U glavu mi dođu riječi
od pahulja snijega.

Tvoj pogled do mene dopire
kroz ostakljena okna.
Katkad ti usne
puste riječ koja
zamre prije izricanja.

Oči ti hvataju odbljesak
neonske svjetiljke.

Glava mi je još teška od riječi
koje dođu od pahulja
i snijeg ih zatomi.

U osami sam došao u doticaj s dubinama koje nikad prije nisam dosegnuo.

Na hrvatskom jeziku u ovoj se antologiji predstavljate s poezijom, možete li nam reći nešto više o odabranim pjesama – kontekstu i procesu njihova nastanka?

Moja poezija uvijek izvire iz urođene potrebe za razumijevanjem otajstva života. Suvišno je reći da mi je nemoguće razumjeti to otajstvo. I upravo me ta nemogućnost tjera da pišem. Kad pišem, ulazim u dubine, zadirem uvijek dublje u ovu nemogućnost. Paradoksalno, tu nemogućnost istinski razumijem (stoga mogu proniknuti u nju radije nego u otajstvo), nemogućnost koja mi daje predokus otajstva koji nadilazi moje shvaćanje. Pred tim otajstvom stojim poput djeteta, usta razjapljenih u čudu.

U tom kontekstu može se naslutiti proces mog pisanja. Ne pišem iz hira. Pišem kad god me preplavi čuđenje. Takvo me čuđenje obuzme kad se priroda koja me okružuje (ili neki njeni oblici, poput kamena, kapi vode, lista, jezičca vatre) pounutarnji. Kad se to dogodi, sama priroda za mene postaje vjesnik tog otajstva. Otajstvo je prostor toliko složen da se unutar njega sučeljavaju dvije krajnosti. Svjetlo ili tama, radost ili bol, visine ili dubine obuzimaju me, kao da me opčinjuju svojim glasovima, pročišćavaju me i istiskuju kao na papir.

Nagost je u središtu ove antologije. Ne toliko nagost fizičkog tijela koliko nagost duha, odnosno, nagost osobe koja prisustvuje samoj sebi usred vlastitog otajstva.

Sve vaše prevedene pjesme imaju snažno naglašenu meditativnost, uglavnom postignutu motivima iz prirode. Koja je uloga prirode u vašoj poeziji i životu?

Nekoliko ste godina živjeli kao pustinjač, je li to iskustvo utjecalo na vaš odnos prema prirodi?

Kao pustinjač živio sam u prirodi i s njom. U prirodi sam naučio biti u tišini. To također znači da me priroda naučila (i još uvijek me uči) kako slušati. Glas prirode je tih, ali je tišina njezina glasa isto tako zaglušujuća za onoga tko zastane i strpljivo čeka kako bi postao sposoban slušati. Može se reći da mi to slušanje donosi poeziju. Upravo me priroda koja me okružuje nadahnjuje slikama koje oblikuju nedoumice, pitanja, tjeskobe, sumnje i sve druge situacije u mom životu.

Kako vas je pustinjačko iskustvo oblikovalo ne samo kao osobu nego i kao autora? Kako kombinirate svoj poziv sa svojim književnim radom?

Vrijeme koje sam proveo u osami – ukupno četrnaest godina – bilo je prekrasno doba. Prekrasno jer je to bilo doba istine, doba duboke samospoznaje. Čovjek se najčešće rađa s uvjerenjem da je on u središtu svega. U samotijstvu sam se suočio licem u lice sa svojom malenkušću, sa svojim ograničenjima i sa svim svojim nedostacima. Drugim riječima, upravo sam u osami došao u doticaj s dubinama koje nikad prije nisam dosegnuo. I tek sam iz tih dubina mogao doista uzdići pogled i obratiti se Tvorcu života. Istina je da molitva uvijek izvire iz samih dubina jer nam je u tom ponoru potrebno svjetlo da bismo vidjeli, i potreban nam je dah da bismo disali. Od trenutka kada sam iz najdubljih dubina prigrlio molitvu, pristao sam biti voljen takav kakav jesam i zbog toga što

jesam. Ljubav nas oslobađa. Upravo me ta sloboda otvorila Potpunom Otajstvu.

Meni moj poziv i moje pisanje čine jednu cjelinu. Pišem ono što živim. Odnosno, pišem ono za čim ne prestano tragam. Ono za čim tragam jest ono što mi je određeno da nađem. I što nalazim? To da sam zahvaćen u otajstvu ljubavi. Ne postoji ništa što mi je draže od tog otajstva. Nema nikakve alternativne predodžbe koju mogu ponuditi čitatelju.

Ima nešto univerzalno duhovno u vašim pjesmama, one su potpuno lišene dogmatičnosti. Je li ovo bio svjestan autorski postupak? Zašto vam je to važno?

To što u mojoj poeziji nema nikakvog dogmatizma nije rezultat mog apriornog svjesnog izbora. To je tek ishod putovanja na koje sam krenuo opsjednut onim što se nalazi u suštini, rezultat žedanja za samom biti u kojem uživam (i zbog kojeg patim). Vjerujem da je svaka osoba u svojoj srži ista, u smislu da svaka osoba posjeduje unutarnju svijest koja žeda za mirom, radošću, a iznad svega ljubavi, koja je zalog vječnog života.

Odsutnost bilo kakve dogme mi je bitna. Dogme same po sebi teže isključivanju/isključuju. Od žedanja koje me u vlastitim dubinama sačinjava nitko nije isključen.

U užurbanom kaosu 21. stoljeća, kasnog kapitalizma, nesigurnosti egzistencije itd., vaše su pjesme smirujuće, ne uvijek optimistične, ali ohrabrujuće, pozivaju na povratak sebi, nečemu izvornome. Kakav biste učinak voljeli proizvesti kod čitatelja?

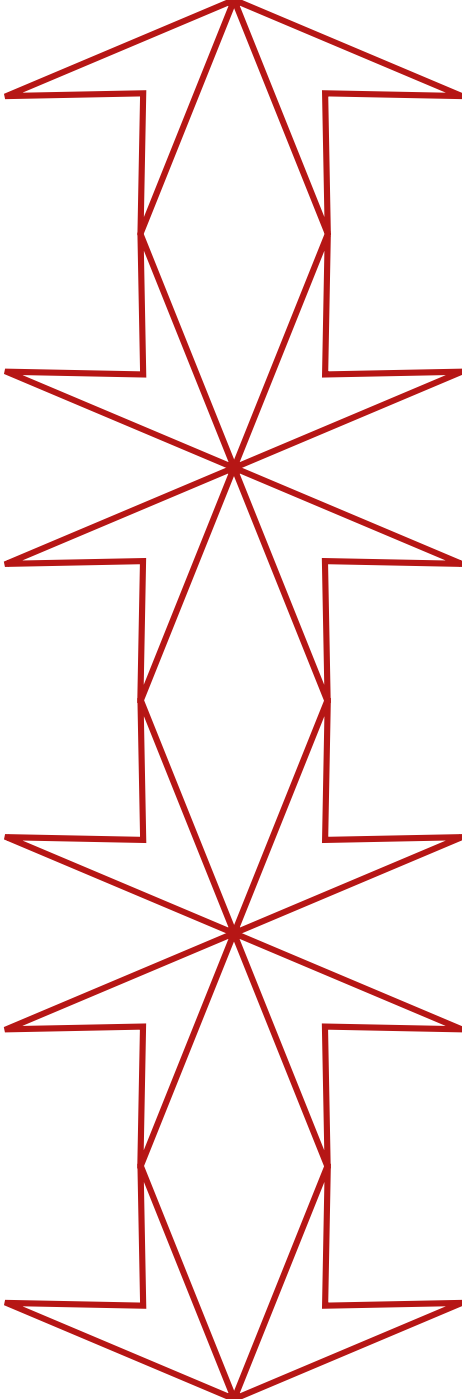
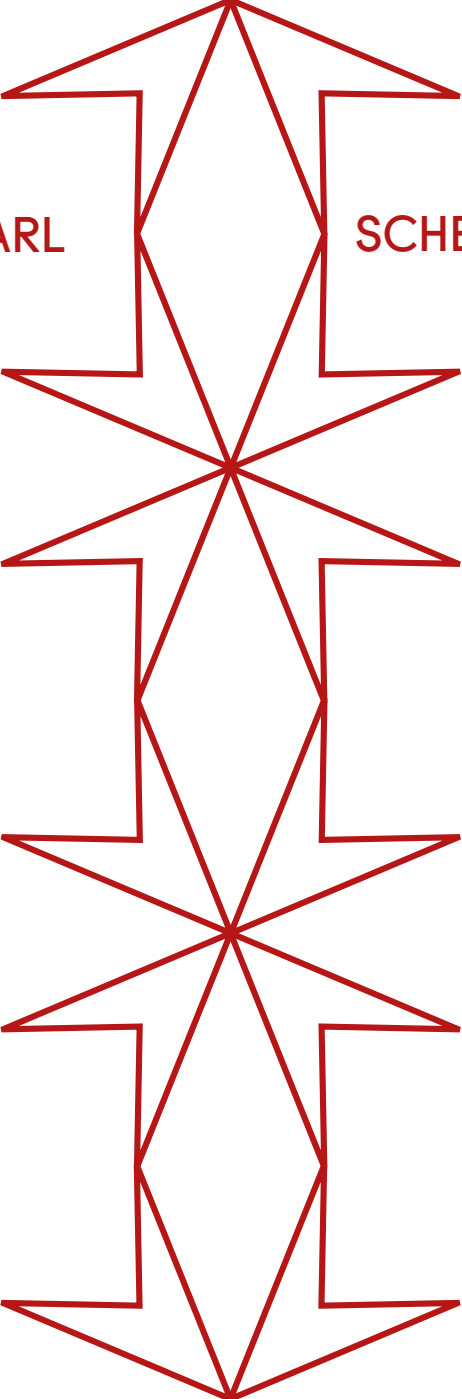
Želim li ostaviti utisak na čitatelje? Zapravo ne znam!
Kad pišem, nikad ne razmišljam o čitateljima. Ipak, moram dodati da dok pišem, utisak na mene je ogroman. Osjećam se živ kada sam suočen s dubinama iz kojih pišem. U dubinama osjećam da dišem; na dnu ponora oči su mi širom otvorene i pluća raširena. Je li oholo žudjeti da čitatelji iskuse isto kad čitaju moju poeziju?

Kako vidite ulogu poezije danas?

Po meni, u društvu koje je opsjednuto samo izvanjskim poezija može otkriti pravo lice čovjeka. Jer poezija je ta koja može iskopati/izvući dušu u svim njezinim nevoljama i dostignućima.

KARL

SCHEMBRI

GDJE SI OSTAVIO BICIKL KAD SI IZBJEGAO?

Sve si ostavio
ponio si deku, nekoliko pelena, kćer,
prešao si rijeku pod srušenim mostom,
hodao po kiši i suši
tlom koje je samo čekalo da te proguta
morima boje tame
daleko od doma,
daleko od svega što si ostavio:
svjedodžbe tehničke škole
svih obiteljskih fotografija – i one svoje s pet godina u
plavom kaputiću,
bicikla koji si sačuvao iz djetinjstva da ga jednog dana
daš svojoj djeci,
albuma poštanskih maraka,
ljubavnih pisama svoje prve djevojke skrivenih u kutiji
od cipela,
kovčega koji je s tobom i ocem putovao kad niste morali
bježati.
Gdje si ostavio kovčeg?
Gdje su vrata koja si zaključao?
Jesi li pobjegao kroz kakvu uličicu u mosulskome starom
gradu?
Ili na obalu u Hodeidi pa preko mora?
Možda si se probijao kroz krš uljeza u Šeik Džeri?
Jesi li kojim slučajem prošao kroz podzemne tunele koji
od Gaze vode do usta egipatskog faraona?
Ili si možda bio bliži nama? Nama sličan?
Koje su ti boje kćerine oči?
Nedavno je stiglo mnoštvo iz Kijeva.

Oni imaju prednost, sličniji su nam.
Njih moramo primiti
Pa što ako smo do jučer puštali samo žene koje rade u
ekskluzivnim klubovima za šminkerske švercere.
Pa što ako smo ih do jutros još muzli u karanteni,
prodavali putovnice koljačima s nazubljenim zlatnim
noževima.

Gdje si ostavio bicikl kad si izbjegao?
Na razorenoj cesti u Tripoliju
ili u nekom civiliziranom europskom gradu?
Shvaćaš da su to važna pitanja. Moramo pitati.
Shvaćaš da nije svatko tko sve ostavi vrijedan našeg
vremena.
Znaš, to su složena pitanja:
Je li ti draži kebab ili zimsko juha?
Jedeš li rižu vilicom ili prstima?
Kad nekoga ubiješ, hoćeš li se prekriziti ili reći Allahu
ekber?

Sjedni – da zabilježimo dvije-tri stvari prije nego što se
obvezemo.
Nećemo dužiti, do danas smo naučili izlučiti bitno.
Uskoro ćemo ti znati reći uklapaju li se tvoje strahote u
okvire naše sućuti.
Shvaćaš da smo se izvještali u vaganju:
ima apartheida i apartheida
ima diktatora i diktatora
ima otpora i otpora
ima ubojica i ubojica
jedno smo mi, drugo su oni

i ti i tvoja kći
i formular koji treba ispuniti
i podaci, boja kože i srodnici
i podsjeti me
gdje si ostavio bicikl kad si izbjegao?

KARANTENA Dani COVID-a

Bezlični dani

anonimni kao oni koji umiru u praznim kućama
poput pogreba bez žalobnika
poput svadbi bez svatova
poput bolničkih odjela bez vremena posjeta
poput odbačenih maski na dnu smeća

Anonimni su ovi dani

anonimni ovi sati
anonimni junaci i žrtve
anonimno svjetlucanje zvijezda
anoniman je ovaj dan od zore do sumraka
anonimne metalne zrake sunca
još jednog od četrdeset ili više dana
ove karantene za sablasti pod ključem
anonimna su sjećanja, suvenir, i,
misli,
nada i očaj,
glas koji se javlja
na broju Hitne pomoći

KARTA BEZ DATUMA

Državljanin sam s prtljagom
zemlje u bojama sunca
jezik mi se sladi narječjima
noge plešu na vjetru
oči su upoznale žene s ulice.

Karta bez datuma, prazan rokovnik
ostaci sjećanja
putovnica s licima zemalja koje sam volio
jučerašnji mio osmijeh
i brošura muzeja priča
sve to ide sa mnom.

Moj otok plovi sa strujama
ljubuje u letu na aerodromima
preda mnom počine
na otvorenim prozorima vlakova

Karta moje domovine
svakog se jutro crta iznova
mozaicima pustih crkava
vrevom trgova
narodnjacima u mračnim uličicama
djecom musavom od sladoleda

mutnim kutovima
blještavim zidinama
čarima grešnih mjesta
kamo vode lutanja

u mojoj domovini bez granica
vrijeme je stalo
s papom se opija
mudžahedin
na molitvu zove
mujezin
časte ga rujanjem
kakav harlekin
u snu mog naroda
bez nade buđenja
vrijeme je stalo

**

Duhovi danomice salijeću noć
tkaju stihove beskrajnih rima
fenjeri treperava svjetla kazuju
litaniju stvaranja na raskrižjima.

Divotu pjevam svojim riječima
jezik mi gorča znoj svih vremena
legende prevodim u izreke
pređa predaka o jastvu je istina.

Slušaj podrugljiv zvon sa zvonika
podsjeća na sat u beskrajnu dana
gdje božanski spokoj dijele na kapaljku
nosnice vodi miris tamjana.

Na pragu svoje crkve odričem se
biblija koje su me godinama učile

na oltarima, pozlate svetohraništa
koja su smrtne ljudske ruke zaključale.

Jer vjerujem u mudra naklapanja budala
u gnjevne stihove koji šaraju zidove:
“volim te”, “reci ne globalizaciji”
“budi uz mene”, “fuck you”, “goni se”.

Išao sam, išao dok nisam našao
išao sam, išao i našao ništa
doznao sam da je moj krevet za dvoje
kad sam legao u postelju prenoćišta.

Znam Sunce koje sja samo podvečer
znam more koje pod pustinjom grmi
znam djevojku, zemljakinju zemljanku
znam crno stablo pod kojim noć se crni.

Znam čak i momka iz Brazila
koji diže pogled u nebo
i čudi se kad vidi avion
kako je čovjek donde dospio

Znam Tunižanina u zatvoru, stranca,
ovdje ga vode kao ilegalca.

Znam Japanca, bicikl su mu maznuli

Znam Libijca bez putovnice
za život kamen lomi

I djevojku Kosovku koja svira
na tipkama razbijena glasovira

Znam Palestinca
iz dana u dan na grobu svog jedinca
znam mu majku, šuti kao zalivena
prijatelja koji s njim je bio onog dana.

Znam i plesača Katalonca
noge mu bjesne, bacaju silne sjene
pleše pijeskom, riše krugove, gle:
grli ga sjaj mjesečine.

*

Ovo je moja zemlja
Ovo je moj grad
Ovo je sat u koji se
sa mnom diže vjetar

Ovo je moja zemlja
Svijet u kojem živim
Ovo je pripovijest koju
na svojim plećima prtim.

1.

MALTEŠKA FEŠTA

Datulje na kriške – pet-šest,
*qassatati*¹, desetak sa sirom;
kruh natopljen uljem
kao žalosnim
suzama Gospinim;
kip sveca zaštitnika
pronose visoko na pozlaćenu pijedestalu,
klati glavom lijevo-desno,
zapinje o električni vod;
na ulici veselje,
zvon crkvenih zvona,
napokon predah od hvalospjeva,
starinska propovijed, za upis u UNESCO-ovu baštinu;
pustopašna se mladež vragola
skreće s puta zaručnickog tečaja,
dječčić pijan od očeva piva,
petarde bockaju Boga na nebu²,
policajac znojnih pazuha maše sladoledom
debeljko u prljavoj potokošulji,
žena, još deblja, krade mu pomfrit,
kolica nasred ulice, kotač upao u jarugu
šefu limene glazbe čuva se stolica
gradonačelnik se kiti lentom
sve su šarene igračke Made in China,
s balkona pljušte korjandoli
zastave na kopljima, odozgo plava svjetla
poput rasvjete zahodske samoće,
vijenci žaruljica na ukradenu struju,

kuće otvorenih vrata,
usplamtjeli svijećnjaci
i nova čipka,
beskrajni aranžmani *ganutella*³ na komodama s mramo-
rom u predvorjima
da susjedi koji se vani jate puknu od zavisti
dok u oporim oblacima znoja, petardi i baruta
čekaju plimu novog dana
da ih ponese put azurne pučine
koju će cijelo selo zagaditi.

1 Tradicionalni malteški jastučići od tijesta, punjeni rikotom ili graškom (*qassatat*, var. *qassata*).

2 Malteški vatromet kućne izrade za proštenja i fešte.

3 Malteško umijeće izrade umjetnog cvijeća od žice, konca i perlica.

2.

BRAK NA MALTEŠKI NAČIN

Sala rezervirana četiri godine unaprijed,
diploma zaručničkog tečaja iz lakomislenog umijeća
pravljenja djece
koje počinje dan nakon što prhnete
iz roditeljskog doma,
župnik je potpisao dozvolu,
jamstvo
da će prije smak svijeta
nego razvod braka,
bespoštedno bljeskanje kamera
fotograf na svakom ćošku,
rezervirana mjesta za svojtu
s lažnim biserima,
prstenjem veličine kolačića s bademom,
tko mari za uzvanike koji čekaju u redu
da čestitaju mladencima,
golom rukom taknu što Bog združi,
suho cvijeće u zahvalnicama,
kum se kočoperi amo-tamo, pazi na viski,
servise za jelo i darove po popisu
omotnice s itekako dobrodošlim čekovima
za mladence do grla u dugovima
Blažena ih Bogorodica čuvala i štitila
dok ih smrt ne rastavi
s pola neotplaćene hipoteke
i brdom računa s kamatama

3.

MALTEŠKI TURIZAM

Hotel s pet zvjezdica
poviše neolitičkog hrama,
britanska topnička utvrda
nudi pivo, ribu i pomfrit
u ratobornu duhu,
promenada zbog koje je pala vlada,
“No topless bathing”,
plavokosi turisti premazani
gerijatrijskim kremama
natrpani u prapovijesne
Bedfordove autobuse
s maloljetnicama u minicama
koje su došle naučiti engleski.
Konjski taksi na ulici
stvori krkljanac
i svi se pjene i psuju,
za suvenir, koža izgorjela na malteškom suncu
čipkani milje
i ručnik za plažu s malteškim autobusom,
osmokraki križevi
kositreteni vitez,
dvije tisuće godina kršćanske vjere
ako zanemarimo kratkovječni mrak
na račun onog Muhameda,
oteklina na vratu gdje te opekla dosadna meduza,
vonj kanalizacije na lidu
i prstohvat umjetnog pijeska
s qassatom
na letu s Air Maltom

PRAZNINA RIJEČI LIŠI...

Praznina riječi liši metafore
i u poredbama nema ničega
kad te zanima samo bolnički karton
koliko još tableta zveckaju
u bijeloj bočici.

Pokrivači ti upiju snove
noć tone u mrak
na ulici se djeca osmjehuju
da ne razumiješ zašto
i svaki je krik ubod nožem
svaki zagrljaj izdaja
i makar je kalendar
za večeras obećao mladi Mjesec
na vidiku ga nema.

Vjeruj, rekla je, i ja sam
bezbožno zatravljena praznovjerjem
kao prorok pod teretom prošlosti,
vjerovala u tebe.

Budeš li imala vremena
bude li ti usput
ponesi boje
koje sam kod tebe ostavio
otkad sve slikam krvlju i suzama
slikam u mračnoj noći duše
slikam ludilo
slikam tebe.

Novinari i pisci su braća i sestre po oružju u borbi za slobodu govora.

U antologiji čitamo pet vaših pjesama (ako *Malteški triptih* računamo kao jednu) prevedenih na hrvatski. Možete li nam reći nešto više o njima i kontekstu njihova nastanka?

Pjesma *Gdje si ostavio bicikl kad si izbjegao?* moja je najnovija pjesma u ovoj antologiji, i zapravo sastavljam zbirku koristeći glasove izbjeglica i prognanika koje sam susreo kroz svoj rad u zadnjih 15-ak godina.

Pjesma je nadahnuta fotografijom koju sam snimio u sirijskoj Istočnoj Ghouti, pored Damaska, 4. lipnja 2018. godine. To je bilo poprište duge i nasilne opsade koja je sve koji su ondje živjeli lišila osnovnih zaliha i veze s ostatkom svijeta na punih pet godina. Tog sam dana posjetio školu, napola razrušenu bombama, gdje sam se susreo s djecom koja su se vraćala u razred nakon godina rata i opsade. Uzbuđenje na njihovim licima zbog povratka u školu bilo je u potpunoj suprotnosti s razaranjem oko njih. U jednom trenutku, između dva razgovora, izašao sam van kako bih još jednom fotografirao svo to razaranje oko sebe. Ispred sebe ugledao sam usamljenog čovjeka koji gura bicikl, u ulici punoj kuća bez fasada – kao da je netko uzeo nož i zarezao ih, kao kad režete tortu. U tim kućama moglo se vidjeti sve što je ostalo od imovine onih koji su tu živjeli, a možda i umrli. Okinuo sam nekoliko fotografija i vratio se unutra razgovarati s djecom. Prizor čovjeka s biciklom ostao mi je u pamćenju dugi niz godina nakon što sam fotografiju izradio i objavio. Kad je izbio rat u Ukrajini, vratio mi se u sjećanje još većom silinom. Što se zbilo tom bezimеноm susjedu? Kamo je išao s biciklom, tim malim blagom koje mu je preostalo usred te pustoši?

Karantena – Dani COVID-a – egzistencijalistička je žalopojka o našem ljudskom stanju tijekom Covid-19. Ljudi su se radali i umirali bezimeno – čak ni pogrebi nisu bili dopušteni. Sami dani postali su bezimeni – jedan nerazlučiv od drugog dok smo čekali da se ova globalna pandemija smiri. Osjetio sam veliku poniznost pred činjenicom da nas jedan virus može sve zaustaviti, što nikada prije nismo doživjeli, mada sumnjam da smo naučili išta što nas je učinilo boljima.

Karta bez datuma starija je pjesma koju sam napisao dok sam putovao i govori o mojoj predodžbi života i svijeta u kojoj uzvišenost i svjetovnost postaju nerazlučivi, kao i spektakularno i svakodnevno. To je također i pjesma o prijateljstvima koje donose putovanja i upoznavanjima drugih. Spominjem u njoj neke stvarne osobe koje sam doista upoznao – poput prijatelja iz Japana kojemu su ukrali bicikl ili palestinske obitelji čiji je sin ubijen.

Malteški triptih pomalo je satiričan napad na naše plitke kulturne idole narodnog mentaliteta. Velik dio narodnog kulturnog identiteta na Malti dolazi do izražaja u načinu na koji se odnosimo prema turistima, kroz obilježavanje seoskih svetkovini te donekle – sada u manjoj mjeri – kroz tradicionalno sklapanje brakova.

Praznina riječi liši... je zapravo pjesma o depresiji i okrutnosti svijeta koji se nastavlja vrtjeti, a vaš kao da je stao.

Imate doista impresivnu novinarsku karijeru i biografiju. Kada i kako se “dogodila” književnost? Je li postojalo nešto što se novinarskim formama nije uspjelo prenijeti? Ili je sve počelo od književnosti?

Oduvijek sam gajio veliki interes za pisanje – od izvještavanja do stvaranja vlastitog svijeta – i mnoge stvari koje sam naučio kroz novinarstvo ključne su za umijeće pisanja: obraćanje pažnje na detalje, sažetost, oblikovanje priče i još mnogo toga.

Novinarski i humanitarni rad uvelike doprinose mom kreativnom pisanju, i mislim da je on u najboljem slučaju proces pročišćavanja izvornih priča na koje nailazim. Književnost mi omogućuje da se suočim s glasovima ljudi koje susrećem te da se s njima povežem na ljudskoj razini. U mom poslu žurba da se priče tih ljudi objave u medijima često ima prioritet nad bilo kakvim drugim promišljanjem. Nemam mnogo vremena za razabiranje vlastitih misli dok se utrkujem s vremenom kako bih iznio njihove priče, dok još postoji medijskog interesa, dok je još, za promjenu, nekome stalo da ih čuje.

Kad se njihove priče ispričaju, na ovaj ili onaj način, mogu početi razabirati ono iz njihovih glasova što mi i dalje tutnja umom. Njihovi me glasovi progone; čujem ih u njihovoj suštinskoj čistoći, daleko od činjenica, brojki i postotaka patnje. Tako započinje većina mog književnog stvaranja, osobito poezije, kao proces suočavanja s tim glasovima.

Bavljene novinarstvom, rekla bih, vidi se i u vašim pjesmama koje su tematikom i motivikom vrlo aktualne, a na momente i izvještajne, pune retoričkih pitanja. Možete li reći nešto više o tome kako kombinirate novinarski i književni, pjesnički rad? Utječe li jedno na drugo u smislu tematike, ali i izraza, stila?

Postoji tradicija pisaca na koje se ponizno ugledam, od Georgea Orwella do Ernesta Hemingwaya, od Gabriela Garcíe Márqueza do Joséa Saramaga – a koji su također bili predani novinari. Ako novinarstvo shvatite kao misiju ili poziv, ono vas postavlja na prvu crtu bitke za slobodu govora, bitke protiv cenzure i propagande. Usto, veoma sam povlašten jer su mi novinarstvo i rad s izbjeglicama kojima se sada bavim u medijima omogućili da susrećem ljude raznih životnih priča koji se suočavaju s izuzetnim nedaćama: ratom, glađu, sušom i svim drugim katastrofama. Rat ponajviše izvlači najbolje i najgore iz ljudi. Moje književno stvaralaštvo neizbježno crpi iz tih iskustava i susreta na različite načine. To je dosta očigledno u većini moje poezije, ali su stil i glas mojih ranijih romana i kratkih priča također bili pod velikim utjecajem rada kao mladog novinara. Moja prva knjiga kratkih priča naslovljena *Taħt il-Kappa tax-Xemx (Pod suncem)* prvi je put izašla prije 21 godinu. Sve priče u njoj pripovijeda mladi uzrujan novinar koji ne može pratiti sve što se oko njega događa.

Bez obzira na ono što pišem, novinari i pisci su braća i sestre po oružju u borbi za slobodu govora, zbog čega sam član izvršnog odbora malteškog PEN-a.

U vašim pjesmama prevladavaju ljudi s ruba društva, marginalci, izbjeglice, migranti, koje portretirate s mnogo topline. Zašto je važno iznova to raditi u književnosti? Mislite li da književnost može biti alat koji će prodrmati društvene predrasude?

Čvrsto vjerujem da je književnost ono što nam treba kada nam činjenice prestanu govoriti istinu. Mogao bih

vas zatrpati činjenicama, statistikama, dokumentiranim kršenjima ljudskih prava, tonama dokumenata o, recimo, Palestini, a da vi i dalje ne osjetite ništa, da možda i ustrajete u uskraćivanju prava Palestincima. Ja ću vam reći da je to sustav apartheida, vi ćete reći da je to židovsko pravo na istrebljenje Palestinaca. Dobar roman ili pjesma potaknut će vas da osjetite nešto: suosjećanje, odbojnost, bijes, ljubav, gađenje; velika književnost stavlja vas u tuđe cipele, tjera vas da se suočite s tuđim nedoumicama koje vi možda nikada u životu niste osjetili. Nebitno je radi li se o izbjeglicama, migrantima ili serijskim ubojicama i kanibalima, dok god je autentično, odnosno, dok je nesputano u istraživanju teme. Volio bih pročitati roman iz perspektive pedofila jednako kao i priču o putovanju nekog izbjeglice, jer velika književnost otvara vrata prema stvarnostima koje nisu naše.

Naravno, kao pojedinac sam odlučujem, i moje zanimanje, najprije novinarstvo, a odnedavno i humanitarni rad sa zadatkom izvještavanja o izbjeglicama, prognanicima i ljudima koji traže zaštitu, ima ogroman utjecaj na ono o čemu pišem. Kao novinar i humanitarni radnik imam sreću i povlasticu dolaziti u doticaj s različitim ljudima u društvu, posebice ušutkavanima, zane-marenima, marginaliziranim i isključenima. Oduvijek istinski vjerujem da se ušutkavanu osobu treba čuti, slagao se ja s njom ili ne. Kao novinaru životni mi je moto da je “vijest ono što netko negdje želi potisnuti”. Mislim da to utječe na moj općeniti moralni sustav i poredak vrijednosti.

Prethodno sam spomenula da je vaša poezija fantastično aktualna, ne libite se pisati o važnim

društvenim i političkim temama nejednakosti, pitanja izbjeglica, granica, religije, COVID-a, i to onako kako zamišljam dobru društveno angažiranu suvremenu poeziju. Danas nerijetko autori i autorice nažalost bježe od eksplicitnije angažiranosti zbog straha od "programatičnosti", kao da se angažiranost i dobra književnost međusobno isključuju. Kako to komentirate?

Svrha dobre književnosti jest otvaranje vrata prema stvarnostima koje su izvan naših neposrednih, ili prikazivanje naših vlastitih stvarnosti kroz drugačija gledišta. Bilo da se radi o liku nacističkog generala, pretučene domaćice, ovisnika o drogi ili militanta ISIS-a, za mene tu nije bitna sama tema, već autentičnost s kojom se ona obrađuje. Time podrazumijevam nesputanu slobodu istraživanja teme, u njenim najsajnijim i u najmračnijim trenucima, u njenim najhumanijim i najčudovišnijim verzijama.

Neshvatljiva mi je ideja da bi trebalo zazirati od politički angažiranog sadržaja, s obzirom na to da politika kroji naše živote, nabolje ili nagore. Smijemo li putovati ili ne, gdje i kako, politička je stvar. Koga se spašava iz mora, a koga se ostavlja da se utopi, politička je stvar. Tko zaslužuje naše državljanstvo, a tko deportaciju, političko je pitanje. Imate li mirovinu ili ne, političko je pitanje. Kako da se književnost time ne bavi? Ona se time bavila od Homera, preko Dantea, do Dickensa, a sada to izvrsno čini kroz autore koji pišu autentično. Svako drugo promišljanje o načinima na koje se autor može vrednovati – osim pitanja autentičnosti – potpuno

je suvišno i protuknjiževno, odnosno, protivi se ideji autora slobodnog duha koji istražuje svijet riječima ne zamarajući se ničim osim vlastitim stvaranjem.

Vrlo mi je zanimljiv *Malteški triptih*, gdje Maltu predstavljate kroz tri pjesme: o fešti, braku i turizmu, i to vrlo intenzivno i kritično, pa i karikaturalno. Zašto baš ove tri teme, a ne neke druge? Radi li se o ključnim pojmovima za Maltu danas?

Napisao sam *Triptih* prije 15-ak godina, ali ipak još uvijek osjećam da je ideja malteškog "proštenja" – seoskog crkvenog slavlja u čast nekog sveca – skupa s idejom o tome što nas čini Maltežanima, u svim svojim stereotipima i karikiranjima, i danas prisutna među mnogima na Malti. U pravu ste kad u ovim pjesmama nazirete značajnu kritiku i karikaturu – to mi je bila laka meta sačinjena od stereotipa Maltežana, satire onoga što mislimo da jesmo za razliku od odraza koji vidimo u zrcalu, ili odraza Malte koji ja vidim u zrcalu – jer ipak je to u konačnici moje subjektivno gledište. Malteškog stereotipnog čovjeka vidim kao servilnu, primitivnu osobu koja podilazi pompoznostima i sitnim igrama moći za sitna lokalna priznanja, koja se u javnosti klanja užasnim kipovima strašno napaćenih mučenika, dok se drugdje prepušta nemoralu. Katolička Malta također je nemoralna Malta koja se hvali korupcijom, prodaje putovnice ratnim zločincima, a bivšem joj je premijeru – koji uživa naklonost polovice zemlje i koji je još uvijek na slobodi – neko staro vino za rođendan poklonio muškarac optužen za ubojstvo novinarke Daphne Caruana

Galizia. Može se reći da je *Triptih* karikatura plitkosti naših vrijednosti i onoga za što vjerujemo da nas čini jedinstvenima.

MURAD SHUBERT rođen je i odrastao u Casablanci u Maroku, u okrugu Hay Mohammadi, poznatom po svojoj umjetnosti i otporu. U njegovom selu nastalo je moderno marokansko kazalište, kao i umjetnost "Al-Halqa", tradicija pričanja priča na tržnicama i drugim javnim mjestima. U dobi od devetnaest godina stekao je bakalaureat iz moderne arapske književnosti. Diplomirao je pravo i političke znanosti. Njegova disertacija o epistemologiji političke znanosti pod ključem je u četvrti poznatoj kao Habus u Casablanci. Shubert je počeo pisati poeziju na arapskom sa 16 godina, a neki od njegovih radova objavljeni su u marokanskim novinama. U svom gradu razvio je ljubav prema crnoj i bijeloj, dvjema bojama za koje je manje vjerojatno da će zavarati od drugih. Crna i bijela također su boje koje su pomogle Shubertu da otkrije djela palestinskih pisaca Mahmouda Darwisha i Ghassana Kanafanija, kurdsko-sirijskog romanopisca, pjesnika i prevoditelja Salima Barakata i egipatskog pjesnika pobunjenika Amala Dunqula. Prema Shubertovim riječima pjesme u njegovoj debi-tantskoj zbirci *Imbaghad il-Qiegh* (KKM 2022.) crpe iz tih izvora. Poezija Murada Shuberta na arapskom uglavnom se bavila politikom u arapskom svijetu i ljubavlju. Shubert je uvijek isticao potrebu revolucije u arapskom svijetu i to je razlog zašto je morao napustiti svoju zemlju. Nakon što je proputovao razne zemlje, stigao je na Maltu 2004. godine. Osim arapskog i francuskog, govori malteški i engleski, a sada piše uglavnom na malteškom.

NADIA MIFSUD rođena je na Malti, a 1998. preselila se u Francusku. Trenutno živi u Lyonu, gdje piše, predaje i ponekad prevodi. Do sada je objavila tri knjige poezije, jedan *chapbook*, roman i zbirku kratkih priča. Dobitnica je različitih malteških književnih nagrada, uključujući National Book Prize, i to dva puta: 2016. za *kantuniera 'l bogħod* (Edizzjoni Skarta) i 2022. za *Varjatsjonjes tas-Skiet* (EDE Books), a te godine postala je treća pjesnikinja laureatkinja. Kao članica malteške kulturne organizacije Inizjamed od 2011. godine sudjeluje u organizaciji Malta Mediterranean Literature Festivala koji se održava svakog ljeta pred kraj kolovoza. Kad ne piše, ne predaje ili prevodi, Nadia obično čita, gleda filmove, šije ili pokušava snimiti poneku dobru fotografiju...

LEANNE ELLUL piše poeziju i prozu, a objavila je i djela za odrasle i djecu. Proglašena je za Best Emerging Author na National Book Prize 2016. godine, a njezini su radovi za djecu osvojili razne nagrade Terramaxka. *L-Inventarju tal-Kamra l-Kaħla*, njezina prva zbirka poezije, objavljena je 2020. Njezina druga zbirka naslova *Bjuda* dio je interdisciplinarnog projekta usredotočenog na bijelu boju. Njezina najnovija zbirka nosi naslov *Il-Manifest tas-Siġar*. Ellul predaje malteški jezik i književnost te je aktivna u organizaciji Inizjamed i HELA fondaciji.

GIOELE GALEA rođen je na Malti. Studirao je teologiju na Sveučilištu na Malti. Četrnaest godina vodio je samotnjački život pustinjaka u umbrijskim

planinama u Italiji. Njegovo pisanje izvire iz mučne potrebe da izrazi misterij koji ga neprestano obuzima: misterij ljudskog života uhvaćenog u vrtlog žeđi za Apsolutom. Galea ne vidi izlaz iz ovog vrtloga. Njegovi objavljeni radovi – sedam zbirki poezije i dva memoara – svjedoče o beskompromisnom putovanju prema dubinama u kojima je ogoljenost jednako teška i bitna.

KARL SCHEMBRI malteški je pjesnik, pisac i novinar koji piše na malteškom i engleskom jeziku. Radio je kao novinar za britanske i ruske novine. Novinarski je pokrivač pobune u Palestini 2000. godine, a izvještavao je s Kosova, iz Albanije i Libije. Napustio je Maltu 2009. kako bi radio kao novinar za palestinsku novinsku agenciju u okupiranoj Palestini. Prvi put je objavljen 1997. u antologiji naslova *Frekwenzita' Spirti fis-Sakra* s još tri pjesnika. Njegov roman *Il-Manifest tal-Killer* cenzurirala je radijska postaja Sveučilišta u Malti *Campus FM* 2007. godine, nakon što ga je uprava proglasila preuvredljivim za emitiranje. Zbirka poezije na malteškom objavljena mu je 2013. pod naslovom *Passju Taħt ix-Xita* (*Poskoci na kiši*, Malta: Horizons, 2013). Knjiga poezije na engleskom jeziku *Remember the Future* objavljena mu je u SAD-u (Ohio, US: Writing Knights Press, 2013). Godine 2019. nekoliko njegovih malteških i engleskih pjesama objavljeno je u prijevodu na arapski u knjizi *I turn every stone in the forest* (Egipat: Safsafa Publications, 2019). Poezija mu je objavljena na arapskom, španjolskom, engleskom, francuskom, grčkom,

rumunjskom i slovenskom jeziku. Živio je četiri godine u Pojasu Gaze kao novinar i naposljetku kao službenik za medije u humanitarnoj agenciji Oxfam. Živio je u Jordanu osam godina izvještavajući o humanitarnim krizama u Palestini, Siriji, Iraku, Jemenu, Libanonu, Jordanu i Libiji. Trenutačno živi u Nairobiju u Keniji, gdje radi kao regionalni medijski savjetnik za istočnu Afriku pri Norveškom vijeću za izbjeglice.

IZDAVAČ

Kulturtreger

Martićeva 14d, HR-10000 Zagreb

T +385 [0]1 4616 124, F +385 [0]1 4616123

info@booksa.hr, <http://www.booksa.hr>

BIBLIOTEKA Revija malih književnosti

UREDNIKE Miljenka Buljević i Ivana Dražić

PRIJEVOD POEZIJE Vlatka Valentić

PRIJEVOD INTERVJUA Sara Tomac

LEKTURA I KOREKTURA Ivana Dražić

OBLIKOVANJE đkć

PISMA Fugue, Portrait

PAPIR Sirio Color Vermiglione, Munken Pure Rough

TISAK Sveučilišna tiskara

NAKLADA 200

Zagreb, rujan 2023.

Tekstovi su izvorno objavljeni na malteškom a na hrvatski su prevedeni s engleskih prijevoda koje potpisuju Albert Gatt, Miriam Calleja Shaw, Abigail Ardelle Zammit i Nadia Mifsud.

Publikacija je tiskana uz financijsku podršku Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Ova publikacija je tiskana uz financijsku podršku Zaklade 'Kultura nova'. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Zaklade 'Kultura nova'.

Gradski ured
za obrazovanje,
kulturu i sport
Grada Zagreba

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
Republik
of Croatia
Ministry
of Culture

Zaklada
Kultura nova

9 789538 256240

Kulturtreger

Cijena €4